

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky



Teologická
fakulta
Faculty
of Theology

Bakalářská práce

Volný čas za první republiky pohledem kulturních dějin

Vedoucí práce: Mgr. Anna Dudová
Autor práce: Zuzana Thonová
Studijní obor: Pedagogika volného času
Forma: kombinovaná
Ročník: 3.

2021

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českém Krumlově

Zuzana Thonová

21. března 2021

Děkuji Mgr. Anně Dudové za odborné vedení a cenné informace při zpracování své bakalářské práce. Děkuji také své rodině za podporu a zázemí, které mi při psaní bakalářské práce a během celého studia vytvořila.

V Českém Krumlově

Zuzana Thonová

21. března 2021

Obsah

Úvod.....	6
1 Volný čas.....	8
1.1 Charakteristika volného času.....	8
1.2 Čas jako rozhodující veličina pro dějiny světa i bibliografii jednotlivého člověka.....	8
1.3 Funkce volného času	9
1.4 Volný čas v historickém kontextu	9
1.5 Vývoj volného času	9
1.6 Fond volného času	10
2 První republika	12
2.1 Historie první republiky	12
3 Kulturní dějiny	15
3.1 Aktuální přístupy	18
4 Volný čas za první republiky	19
4.1 Volný čas jako možnost dobývání nových prostorů a světů	19
4.1.1 Cestování	19
4.1.2 Klub českých turistů (turistika, ochrana přírody a památek).....	20
4.1.3 Letní byty.....	22
4.2 Volný čas jako útěk před civilizací	23
4.2.1 Skauting	23
4.2.2 Tramping.....	24
4.3 Volný čas jako místo péče o tělo	28
4.3.1 Lázeňství.....	28
4.3.2 Tělovýchovné spolky.....	29
4.3.2.1 Sokol	29
4.3.2.1.1 Ideové hodnoty Sokola	32
4.3.2.2 Československý Orel.....	32
4.3.2.2.1 Ideové hodnoty Orla	33
4.3.2.3 Svaz tělovýchovných jednot	34
4.3.2.4 Německý turnerský svaz	34
4.4 Shrnutí	35

Závěr	40
Seznam literatury	42
Seznam zkratk	47
Abstrakt.....	48
Abstract.....	49

Úvod

Ve své bakalářské práci zpracovávám téma volného času v časovém rámci první republiky se zaměřením na lidskou kulturu a společnost. Toto téma jsem si zvolila, protože je zajímavé, jak se projevuje volný čas s ohledem na vyvíjející se společnost a kulturu.

V úvodu své práce představuji volný čas, zmiňuji několik jeho definic a také posuzování času jako veličiny pro dějiny světa i jednotlivého člověka. Zároveň jej doplňuji o jeho funkce a význam v historickém kontextu. Vybrala jsem si období první republiky, které trvalo od roku 1918 do roku 1938, a upozorňuji na některé historické události, jež ovlivňovaly projevy volného času. Dále zmiňuji kulturní dějiny, které pomáhají tematizovat volný čas v průběhu první republiky.

Cílem práce je představit a popsat vybrané obsahy volného času za první republiky, zejména se zaměřením na různé podoby vztahující se k lidskému tělu a k přírodě.

Témata, která zpracovávám, se zabývají několika oblastmi a jsou rozdělena do konkrétních kapitol. Využívám různé studie, abych ukázala, jak obyvatelé první republiky prožívali volný čas a jaké činnosti nebo aktivity vykonávali. V první kapitole pracuji s pojmem volného času, který nám dává možnost dobývat nové prostory a světy, a zahrnuje oblasti cestování, turistiky a letních bytů.

Druhá kapitola objasňuje čas, kdy můžeme utéci před civilizací, a proto se zabývá fenomény skautingu a trampingu. Třetí kapitola popisuje volný čas se zaměřením na péči o tělo. V této kapitole zmiňuji lázeňství a tělovýchovné organizace tehdejší doby. Všechny zmíněné oblasti spolu velice úzce souvisejí. Na přírodu, životní prostředí či změnu životního stylu kladli důraz členové Klubu československých turistů, trampové a skauti. Pobyt v přírodě rovněž umožňoval i zvyšující se rozvoj cestování a trávení volného času na letních bytech. Poslední část práce se věnuje lázeňství a tělovýchovným organizacím, které se zaměřovaly na péči o tělo, relaxaci, na zdravý životní styl a kult těla, jenž vyzdvihoval jeho sílu a krásu.

Je důležité si uvědomit, že kulturní dějiny umožňují pochopit projevy volného času i v období první republiky. Je možné uvést příklad na tématu cestování. Cestování se stalo významnou složkou životního stylu obyvatelstva. Lidé cestovali pomocí dopravních prostředků, zejména prostřednictvím rozvíjející se železniční sítě, a později využívali pro své cesty automobil. Vyšší vrstva společnosti disponovala větším množstvím volného času a finančními prostředky, které častěji využívala k cestování. Cílem cest byly zejména letní byty, lázně nebo hotelové komplexy, které klientům nabízely léčebné

a relaxační služby. O rozvoj cestování se zasloužil také fenomén trampingu, který nastínil úplně jiný pohled na pobyt v přírodě. Trampové trávili svůj čas ve volné přírodě, spali pod stanem nebo pod širým nebem a měli s sebou jen nejnnutnější vybavení.

Zlepšující se ekonomická situace v Československu ve 20. letech 20. století umožňovala stále většímu počtu obyvatel využívat rozmanité možnosti a nabídky pro trávení volného času. Zároveň je nutné zdůraznit, že trávení volného času v přírodě také ovlivnilo společenské normy chování. Daleko častěji se spolu setkávala obě pohlaví, zejména mladí lidé, což u starší generace vyvolávalo veliké pohoršení. Oblíbenost trampingu se zvyšovala, protože mladé páry spolu mohly strávit noc ve stanu. Podle tehdejšího zákona policie ve 30. letech 20. století často kontrolovala, zda se jedná o manželské páry. Pokrok se však nedal zastavit a docházelo k většímu rozvolňování tehdejších zažitých morálních pravidel. Tento trend byl narušen projevy světové hospodářské krize ve 30. letech.

1 Volný čas

Pojem volného času si nejprve charakterizujeme, definujeme si jeho význam pro dějiny světa i jednotlivce, vysvětlíme si jeho funkci a seznámíme se s jeho vývojem.

1.1 Charakteristika volného času

Existuje mnoho definic, jak vymezit volný čas. Zaměřím se zejména na pozitivní definici, která vymezuje volný čas na základě jeho vlastní kvality. Je to čas, s kterým můžeme svobodně a dobrovolně nakládat. Vykonáváme činnosti se zájmem, které nám přinášejí potěšení, spokojenost a radost. Náplň volného času je rozmanitá struktura kulturních, intelektuálních, pohybových a zájmových činností, které vykonáváme svobodně.

Podle Dumazediera existuje i polovolný čas, který zahrnuje činnosti se zjištěným cílem. Například chalupář pěstující zeleninu pro prodej i své soukromé účely, nebo sportovec, který je placen za své výkony a činnosti. Tito lidé vykonávají své aktivity se zájmem a s radostí, ale zároveň vydělávají peníze pro uspokojování svých potřeb (srov. FAZIK, ŠTEMBERK 2013: 13-14).

Další definice vysvětluje, že ve volném čase máme možnost výběru věnovat se činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění. Chceme a můžeme je dělat (srov. PÁVKOVÁ 2002: 9).

Hofbauer pohlíží na volný čas jako na čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život (srov. PÁVKOVÁ 2002: 14).

1.2 Čas jako rozhodující veličina pro dějiny světa i bibliografii jednotlivého člověka

Čas můžeme posuzovat biologicky, fyzikálně a můžeme ho etymologicky vysvětlit. Existuje však také lineární a cyklická dimenze času, která popisuje, jak lidé vnímají čas.

Lineární dimenze času je lidské vnímání času, které vychází z konečnosti lidského života a neopakovatelnosti daných historických událostí. Tím dává prostor pro základ evropského chápání dějin. Ukazuje nejen skutečnost konečnosti hmotných skutečností, včetně lidského života ale zároveň i originalitu a nahodilost dění. Jsme ovlivněni filozofickým systémem kultury, ve kterém žijeme.

Cyklická dimenze času popisuje lidské vnímání času, které odráží opakující se skutečnosti. Například den, noc nebo roční období. Toto člověku dávalo základní jistotu, prostřednictvím které mohl plánovat (srov. ŠPIČKOVÁ 2009: 34).

1.3 Funkce volného času

Většina autorů se shoduje v těchto zásadních funkcích volného času. Jedná se o pasivní a aktivní odpočinek, čas pro koníčky, záliby, zájmy a zábavu a čas pro rozvoj osobnosti. Do 19. století byl na obnovu psychických a fyzických sil vymezen pouze spánek. Lidé v současné době by měli svůj volný čas využívat smysluplně-vzdělávat se, navštěvovat hodnotné kulturní akce, trávit čas s přáteli, sportovat a poznávat své okolí a další zajímavá místa a věnovat se svým aktivitám.

Dnešní doba nabízí širokou paletu možností, jak trávit volný čas, ale má i své negativní stránky. Mnoho lidí raději tráví svůj čas doma, sledují televizní pořady a promarní mnoho hodin na internetových stránkách. Někteří občané nedoceňují kontakt s jinými lidmi, přestože pro nás má důležitý význam. Vzájemné kontakty nám pomáhají obohatit náš obzor o další názory a postoje prostřednictvím rozhovorů, které posouvají naše myšlení a tím překonáváme svůj egocentrismus.

Existují sociologické výzkumy, které ukazují podstatné soubory empirických údajů o odlišném využití volného času různých vrstev a skupin. Za rozhodující faktory se uvádí pohlaví, věk, status, profese a životní podmínky (srov. FAZIK, ŠTEMBERK 2013: 14).

1.4 Volný čas v historickém kontextu

Volný čas je moderní pojem, jenž má dlouhou historii. Existují dva přístupy, které vysvětlují tento fenomén. První je odvozován od pojmu „čas“, který je blíže popsán přívlastkem „volný“. Přístup je z historického hlediska považován za nový, sledujeme ho od počátku vyčleněné pracovní doby jako zvláštní časový úsek, který je charakterizován tím, že lidé pracují mimo své obydlí a dostávají mzdu v určité závislosti na čase, kdy plní přidělené úkoly. Tento přístup se rozvíjel zejména v době industrializace, kdy se stal nedostatek času sociálním problémem.

Druhý přístup existuje již od starověku, kdy sledujeme kvalitativní kategorii, jež označuje stav člověka, který si může užívat a odpočívat, zabývat různými kreativními činnostmi a společenskými aktivitami, vzdělávat se, bavit se a funguje bez nutnosti vázáním se praktickými materiálními povinnostmi (srov. KAPLÁNEK 2012: 23).

1.5 Vývoj volného času

Důležitým aspektem ovlivňujícím volný čas jsou informační technologie a robotizace. Vyvstávají zde nové potřeby a zároveň růst kvalifikačních a profesních skupin odborníků. Ve vývoji volného času si všímáme kontinuity i diskontinuity. Již v 60. letech se očekávalo, že s růstem produktivity práce se rozšíří i sféra volného času jako místo pro strukturu volnočasových aktivit. Od počátku 20. století se projevuje větší diferencovanost v existenci sociálních skupin, které disponují s různou délkou volného času v závislosti

na obsahu práce, kterou vykonávají. Například skupiny podnikatelů mají méně času než jiné skupiny (srov. FAZIK, ŠTEMBERK 2013: 17).

S rozvojem informační techniky se mění i povaha práce a pracovní aktivity lidí. Z duševního hlediska bývají často zajímavější a náročnější. IT odborníkům a obdobným profesím většinou splývají pracovní činnosti s činnostmi, které vykonávají ve volném čase. Hlavní důvod je zajímavá a kreativní práce, kde se jedinec zároveň i realizuje. Pokud má volný čas, studuje odbornou literaturu, která mu rozšiřuje profesní obzor. Zároveň si ji vybírá tak, aby v něm vyvolávala zájem a pocit spokojenosti.

Délka volného času se prodlužuje i v důsledku nezaměstnanosti. Hledání nové práce a rekvalifikační kurzy z důvodu přeškolení pro vykonávání nové profese se stává volnočasovou aktivitou, pokud je rozhodnutí svobodné a vyplývá z vlastního zájmu jedince.

Další pojetí volného času můžeme popsat jako tendenci nahlížet na volný čas jako na součást životního stylu (srov. FAZIK, ŠTEMBERK 2013: 17-18).

1.6 Fond volného času

V období první republiky nebylo tolik možností jako dnes. Současná doba do volného času zahrnuje čas, který získáváme každý den (několik hodin), svátky, víkendy a dovolenou. Ze sociologických výzkumů je patrné, že v sobotu, neděli a ve svátek máme čas pět a více hodin na volnočasové aktivity. Sami rozhodujeme, jakým aktivitám se budeme věnovat, například vzdělávací a sportovní aktivity, posezení s přáteli, návštěva kina, galerií či divadla. Každá aktivita má své specifické funkce a v něčem nás obohacuje. Po pracovní době můžeme vykonávat sportovní aktivity, které nás udržují v kondici a posilují náš zdravotní a duševní rozměr. Ve dnech volna je možné absolvovat výlety nebo krátkou dovolenou, různé zájezdy či návštěvy přátel. Delší dovolená nám nabízí rekreaci doma, na chalupě nebo v zahraničí (srov. FAZIK, ŠTEMBERK 2013: 14-15). Důležité je se zaměřit na kvalitativní složku volného času, která cílí na vykonávání zájmových činností pro jejich samotný význam. Tyto aktivity vykonáváme z vlastní vůle a přinášejí nám potěšení (srov. DUFKOVÁ 2008: 144).

Sociologie zkoumá různé postoje k přístupu k volnému času. Postoj pasivní, poloaktivní a aktivní. Pasivní postoje zahrnují sledování určitých událostí, činností nebo televize a patří do postojů receptivních. Poloaktivní postoj nám umožňuje zájem o divadelní představení, koncerty a zároveň si hledáme informace o obsahu hry, hercích nebo autorovi děl. Prostřednictvím těchto poznatků nám umožňuje návštěva zařízení lepší zážitek. Poslední postoj je aktivní, neboli činný. Jedná se o činnosti, které provozujeme pravidelně, pokládáme je za důležité a jsme v nich aktivní činitelé. Tyto aktivity jsou

prospěšné pro jedince i společnost. Pomocí aktivního postoje rozvíjíme tělesnou, duchovní a duševní složku člověka, utužujeme mezilidské vztahy a rozvíjíme své schopnosti, dovednosti a znalosti v určité oblasti.

Jestliže se staráme o své zdraví, jsme úspěšnější v práci, ušetříme za léky a nemáme tolik absencí v zaměstnání. Preferujeme zdravý životní styl. V období první republiky můžeme hovořit o Klubu československých turistů nebo lázeňství se svými pokroky v procedurách a medicíně. Pozitivním vztahem ke kultuře a umění obohacujeme svoji citovou a duševní oblast. Kulturní obzor a poznatkovou základnu rozvíjíme vzděláváním, studiem literatury, zhlédnutím divadelního představení nebo poslechem hudby. I tyto kulturní aktivity lidé vykonávali a navštěvovali za první republiky. Kontakt s lidmi naplníme zapojením se do sociální a charitativní činnosti nebo posezením s přáteli. Naplňujeme projev lidskosti a v některých ohledech překonáváme sobeckost. Koníčky neboli volnočasové aktivity jsou různorodé, můžeme je objevovat, po nějaké době opouštět a nalézat nové, střídat je a vracet se k nim, a hlavně nalézat sebeuspokojení a sebeuplatnění. Je to velice důležitá sféra, která obohacuje náš život (srov. FAZIK, ŠTEMBERK 2013: 15-16).

2 První republika

V období první republiky si definujeme nejpodstatnější historické události, které ovlivnily nejen kulturní dějiny, ale i možnosti a smýšlení společnosti, jak trávit volný čas za první republiky. První republika se datuje od jejího vzniku v roce 1918 do roku 1938 (srov. HEYDUK, KVAČEK 2011).

2.1 Historie první republiky

Československá republika vznikla 28. října v roce 1918 jako následnický stát Rakouska-Uherska. Patřily do ní české země, které disponovaly historickým státním právem, a Slovensko, které patřilo k Uhrám a zatím nebylo územně vyznačeno. V roce 1919 se k ČSR připojila Podkarpatská Rus. První republiku obývali nejen Češi a Slováci, ale i Němci, Rusíni, Maďaři, Poláci, Ukrajinci a Židé. Byl to stát, kde žilo mnoho národů s odlišnými kulturami. Tyto národnosti se však nikdy kulturně nespojily, každá vyznávala svou vlastní kulturu a spolky a spíše žily vedle sebe (srov. KONČELÍK, VEČERA 2010: 27-28).

Značný vliv na založení první republiky měl i první odboj, který vedli v zahraničí Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš a Milan Rastislav Štefánik. Vznik nového státu měl výraznou podporu vítězných států, které vyhrály první světovou válku, zejména Francie a Spojené státy a ta byla potvrzena Dohodou. Tento významný krok podporovali Češi a Slováci, kteří chtěli budovat svůj moderní stát (srov. KONČELÍK, VEČERA 2010: 28).

V letech 1919 až 1920 byla potvrzena rozloha Československa prostřednictvím Pařížské mírové konference a mírovými smlouvami s Rakouskem, Německem a Maďarskem. Dne 28. července roku 1920 bylo s Polskem dohodnuto rozdělení Spiše, Oravy a Těšínska. Rozloha státu činila 140 446 km² a žilo v ní 13,6 milionů obyvatel. V roce 1937 se počet navýšil na 15,3 milionů. České země obývalo 10 milionů obyvatel, z nichž byla jedna třetina německá menšina. Historické údaje ukazují, že v letech 1921 v českých zemích žilo 6, 775 milionu Čechů a 3, 061 milionu Němců. Slováků bylo méně než Němců (srov. KONČELÍK, VEČERA, 2010: 28).

Československo bylo považováno za národnostně pestré území, Češi a Slováci byli chápáni jako dominující národní společenství s politickým a kulturním rozsahem. Za úřední jazyky byly považovány v českých zemích čeština a na Slovensku slovenština. Slováci zprvu Československo prosazovali, zejména kvůli úniku před maďarizací uherského státu. Později začali být nespokojeni s přítomností Čechů ve slovenské správě, školství a hospodářství a s absencí vlastní autonomie. Němci v českém pohraničí první republiku odmítali. Po rozpadu Rakouska-Uherska se čeští, slezští a moravští Němci

toužili osamostatnit a připojit se k Rakousku a poté k Německu. Jejich nelibost k Československu stále sílila od poloviny 30. let, kdy byli Němci ovlivněni nacismem. Německé politické hnutí Sudetendeutsche Partei se stalo postupným nástrojem agrese hitlerovského Německa proti Československu (srov. KONČELÍK, VEČERA, 2010: 28-29).

Ústava vymezila 29. února 1920 Československo jako parlamentní demokracii. Zákodárný orgán tvořil parlament, který se skládal z Poslanecké sněmovny a Senátu, do kterého mohli volit ženy a muži od 21 let československého občanství podle rovného, přímého a všeobecného volebního práva. Výkonnou moc měla v rukou vláda s prezidentem republiky. Ten byl volen parlamentem na sedm let.

Charakteristickými rysy první republiky měly být ideály občanské společnosti, étosy humanismu, demokratismu a kulturního liberalismu a sociálního reformismu. Vládní politické strany se vyznačovaly také svou důležitostí, byl na ně vyvíjen tlak, aby spolupracovaly ve vládní koalici i přes některé ideologické rozpory (srov. KONČELÍK, VEČERA, 2010: 29).

První republika byla charakteristická velkými rozdíly ve společenském, kulturním a ekonomickém vývoji v českých zemích a na druhé straně se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí. České země byly známé dobrou infrastrukturou, industrializovanou ekonomikou, modernizujícími se městy, sociální strukturou odpovídající západnímu typu společnosti s průbojnou střední vrstvou, rozvinutou kulturou, vyspělým školstvím a vysokou mírou gramotnosti. Proto měli Češi také více možností v trávení volného času, podnikali více výletů, či navštěvovali divadla nebo galerie. Slovensko a Podkarpatská Rus představovaly naopak i ve středoevropských poměrech zaostalé oblasti, za zmínku stojí pouze průměrná zemědělská výroba. Obě země se potýkaly s nigramotností, nízkou úrovní infrastruktury a pouhým počátkem urbanizace. Kultura Čechů a Slováků byla i přes podobný jazyk odlišná. Roku 1921 Slovensko řešilo vysokou nezaměstnanost, která měla za následek větší míru emigrace. Slováci odcházeli zejména do Kanady nebo Argentiny. Ale i české země pociťovaly i přes vyspělé hospodářství problémy ovlivňující ekonomiku. Jednalo se zejména o technické zaostávání v některých průmyslových odvětvích. Problémem bylo špatné přijetí progresivních trendů a nové techniky v průmyslu a z tohoto důvodu se modernizace opožďovala. Dalším úskalím byla železniční doprava, v českých zemích sice byla jedna z nejhustších, ale byl podceněn její další rozvoj. V první polovině 30. let přišla Velká hospodářská krize, jež se vyznačovala průmyslovým a hospodářským poklesem, který se odrazil v kulturním, politickém a společenském životě. Její důsledky přiosťřily česko-německé vztahy uvnitř českých zemí a tohoto problému zneužilo nacistické

Německo ke zničení československého státu (srov. KONČELÍK, VEČERA, 2010: 29-30).

3 Kulturní dějiny

Při studiu kulturních dějin jsem čerpala zejména z publikací *Dějepisectví ve 20. století* od George G. Iggerse a *Co je kulturní historie?* od Petera Burkeho. Zdroje jsem si volila z důvodu inspirativních myšlenek a teorií autorů.

Co jsou to kulturní dějiny? Co tvoří kulturu? V čem spočívá kulturní historie? Na tyto otázky neexistuje jednotná odpověď. Mnoho historiků naráží na problém definovat pojmy, které nemají pevnou identitu. Například Herbert Butterfield kritizoval využívání minulosti k ospravedlnování přítomnosti neboli „whigovskou interpretaci historie“, Michel Foucault kladl důraz na epistemologické „zlomy“. Pokud se chceme vyvarovat anachronickému připsování našich vlastních záměrů, hodnot a zájmů zemřelým, je nemožné napsat souvislou historii ničeho. Zápasíme tedy s neschopností něco napsat a zároveň stojíme před nebezpečím „zohlednění přítomnosti“. (srov. BURKE 2006: 9).

Vědci zjišťují, zda existuje přístup, který se dostává k minulosti a dovoluje klást přítomností zohledněné otázky. Přístup, jenž se zajímá o tradice a připouští jejich nepřetržitou reinterpetaci, všímá si významu nezamýšlených důsledků v historii prací historiků a v historii politických událostí (srov. BURKE 2006: 9). Otázky, které nás mohou napadat, znějí: Jak stará je kulturní historie a jak se v průběhu doby vyvíjely koncepce kulturní historie? Obtíž spočívá v tom, že na tyto otázky nemůžeme podávat odpovědi, které by byly podobně jako otázky založeny na současném uvažování. Jde o problematicky uchopitelný problém, nejsme první lidé na světě, kteří zjistili, že entita, kterou dnes nazýváme kultura, má nějakou historii. Pojem „kulturní historie“ má své počátky v Německu, již v roce 1782 Johan Christoph Adelung vydal publikaci „Pojednání o historii kultury lidské rasy“ a Johan Gottfried Eichhorn publikoval svou knihu „Obecnou historii kultury“ v letech 1796 až 1799 (srov. BURKE 2006: 10).

Idea, že filosofie, literatura a umění mají své dějiny, je mnohem starší. Tuto tradici si je třeba připomenout, ale zároveň je důležité si uvědomit, že pojmy, které jsme se snažili definovat jako „předmět“ či „subdisciplínu“, takto neexistovaly v minulosti. Již starověcí Řekové tvrdili, že filozofie, jazyk a literární žánry mají historii a lidský život je ovlivněn a měněn sledem stále nových myšlenek. Tyto myšlenky můžeme nalézt v Aristotelově *Poetice*, v Cicerových rozpravách o vzestupu a úpadku řečnického umění, ve Varrově pojednání o jazyce nebo v Lucretiově básni o přirozenosti věcí, která popisuje ranou historii lidstva (srov. BURKE 2006: 9-10).

Pojďme se na tuto myšlenku zaměřit ještě jednou. Co je kulturní historie? Tuto otázku poprvé vyslovil německý historik Karl Lamprecht. Jelikož je velice obtížné tento

obor přesně definovat, je vhodné se zaměřit na metody studia. Ve většině oborů panuje rozmanitost a také spornost názorů. Někteří kulturní historikové pracovali intuitivně, například Jacob Burckhardt, jiní používali kvantitativní metody, prezentace kulturní historie jako příběhu nebo popisu či hledání smyslu. Shodným prvkem jsou symboly a jejich interpretace, které mohou být vyjádřeny výtvarným uměním nebo každodenním životem. Kulturní historie má svou vlastní historii. Čtení a psaní o dějinách jsou vázané na určitou dobu, proto kulturní historie naváže i na kulturní tradici, která se neustále přetváří a přizpůsobuje novým skutečnostem. Práci jednotlivých historiků bychom mohli včlenit do jedné z několika odlišných tradic, které jsou vymezeny národnostně. Je možné poukázat na tradice německé, anglické, nizozemské, severoamerické a francouzské (srov. BURKE 2011: 10-12).

V knize „Co je kulturní historie?“ Peter Burke rozděluje kulturní historii do čtyř period, které se navzájem propojují a prolínají a nazývá je „klasické období“, období „sociální historie umění“, „historie lidové kultury“ a „nová kulturní historie“.

Klasická kulturní historie spadala do období mezi lety 1800 a 1950. V tomto období se kulturní historikové zabývali historií klasických děl a výtvorů z oblasti literatury, výtvarného umění, filozofie a vědy. Znamí autoři Johan Huizinga a Jacob Burckhardt psali své knihy z důvodu porozumění a pochopení ostatních děl prostřednictvím jejich zařazením do historického kontextu. Kulturní historikové se zabývali souvislostmi mezi různými druhy umění, zkoumali více celek než části a porovnávali druhy umění a „ducha doby“ (srov. BURKE 2011: 15-16).

V období „sociální historie umění“ se objevoval zájem o vztah mezi kulturou a společností. Tímto fenoménem se zabývají díla Charlese Bearda a jeho manželky Mary Ritterové-Beardové. Snažili se o umožnění vzdělání dělnické třídy a zabývali se ekonomickými a sociálními interpretacemi kulturních změn (srov. BURKE 2011: 26).

Historie lidové kultury vznikla v 18. století v Německu. Pokud se hovořilo o historii lidové kultury, jednalo se zejména o lidová vyprávění, písně, rituály, tance, umění a řemesla. Historií se věnovali sběratelé starožitností, antropologové a folkloristé. Od 60. let 20. století se lidovou kulturou začali zabývat rovněž akademičtí historikové. Vlivná studie autora Edwarda Thompsona „Utváření dělnické třídy v Anglii“ nezkoumala pouze analýzu úlohy ekonomických a politických změn tříd, ale i její lidovou kulturu v procesu. Zabývala se rituály, kulturním životem a symbolikou v daném prostředí (srov. BURKE 2011: 28-29).

„Novou kulturní historií“ se zabývali autoři, kteří viděli ve svých pracích reakce na nedostatky předchozích starých postupů. Týkalo se to zejména opomíjení obyčejných lidí

v kulturních dějinách a kultury v dějinách ekonomických a politických. Peter Burke ve své knize píše, že slabinou vědců byla absence pozornosti v oblasti paralelních trendů v jiných částech téhož vědního oboru či jiných disciplínách. Této skutečnosti si pozorněji všímají obyčejní lidé, kteří se nezabývají vědami. Dokáží pozorovat věci v širší perspektivě (srov. BURKE 2011: 30).

Důležitým pojmem, který nám může blíže přiblížit kulturní dějiny, je historie. Podle historiků se zabývala významy vyjádřenými v záměrech reálně existujících žen a mužů, v mravech, hodnotách, které napomáhají soudržnosti společnosti. Jejím předmětem byli konkrétní lidé ve spojení s kulturou v proměnách času. Zároveň ale bádání opírali o vědecké disciplíny, které měly stanovené metody a umožňovaly objektivní poznání (srov. IGGERS 2002: 11).

Georg G. Iggers se ve své knize „Dějepisectví ve 20. století“ zmiňuje, že v historickém myšlení ve 20. století existovaly dva rozdílné směry. První, jenž přecházel od narativních, událostních dějin z 19. století, k sociálně vědním formám historického bádání ve 20. století. Různé typy sociálně vědního dějepisectví se ukazovaly v celém metodologickém a názorovém hledisku, které obsahovaly kvantifikující sociologické a ekonomické přístupy, strukturalismus školy Annales i marxistickou třídní analýzu. Tradiční dějepisectví se zaměřovalo na záměry a jednání jednotlivců, zatímco nové sociální dějiny kladly důraz na sociální procesy a struktury sociálních změn. Se starším dějepisectvím se shodovaly ve dvou hlediscích. První zastávalo názor, že dějepisectví souvisí se skutečností, se kterou se musejí shodovat závěry historiků. Skutečnost chápeme prostřednictvím pojmů a subjektivních myšlenkových konstruktů, které napomáhají k objektivnímu poznání. Příznivci nových přístupů kritizovali starší dějepisectví z důvodu úzkého zaměření se na jednotlivce a na určité události, a tudíž jim chyběl širší kontext, kde se události odehrávaly. Sociálně vědní přístupy rozvíjely demokratizaci dějepisectví. Zahrnovaly do výzkumu širší segmenty obyvatelstva a historickou perspektivu rozšířily na společnost jako celek. Sociální dějiny se vymezovaly proti starším postupům z hlediska nedostatečné vědeckosti. Nesouhlasily s upřednostňováním jedinečného před obecným a jejich snahou dějinám porozumět místo toho, aby je vysvětlily. Druhé hledisko měly starší a novější tradice a sociálně vědní přístupy společné. Vycházely z lineárního chápání času. Pracovaly s představou, že dějiny mají kontinuitu a směr a že ve skutečnosti existují jen jedny dějiny, nikoliv více různých historií. Tato verze ve starší dějepisecké tradici měla jinou podobu než v novějších sociálních dějinách. Ranke zastával názor, že vlastností dějin je jejich vývoj a koherence (srov. IGGERS 2002: 11-14).

Druhý směr se zaměřoval na dějiny, které se obracely k podmínkám každodenního života a ke způsobům, jak byly vnímány obyčejnými lidmi. Předmět historického bádání

se nyní zaměřoval na obyčejné lidi, handicapované, utlačované a vykořisťované sociální skupiny. Důrazem na vykořisťování a útlak se dějiny každodenního života odlišují od starší romantické tradice etnografie a kulturních dějin, které představoval například Wilhelm Riehl. Ten viděl v předmoderní venkovské společnosti idylický svět, jenž není zatížený žádnými vnitřními konflikty. Historikové naopak kladli v každodennosti důraz na sociální rozpory. Lidé, kteří byli předmětem studia historiků každodenního života, nebyli chápáni jako zlomek neznámého davu, ale jako individualita, jež si v rámci historického procesu zachovala svou vlastní identitu. Výchozí bodem dějepisectví se místo jednotných dějin stává pluralita jednotlivých příběhů. Z tohoto důvodu využívali historikové ke studování individuálního života prostých lidí nové epistemologie, které byly zaměřené na individuální prožitky, které jim umožnily uchopit dané konkrétní jevy (srov. IGGERS 2002: 95-96).

3.1 Aktuální přístupy

Existují dva přístupy, jejichž prostřednictvím pohlížíme na kulturní dějiny. Jedná se o interní a externí přístupy, které jsou odlišné, ale zároveň se doplňují. Interní přístup zkoumá a řeší problémy postupně jeden po druhém a nahlíží na ně zevnitř. Dívá se na dnešní renesanci kulturních dějin jako na odezvu vůči dávným stanoviskům k dějinám, které nezpracovávaly cosi významného a obtížně uchopitelného. Dějepisec proniká k částem minulosti, k nimž jiní historici dojít nedovedou. Akcent na celé kultury prezentuje lék na současné dělení historie, jejichž dopadem jsou odborníci na historii obyvatelstva, podnikání a jiné. Druhý přístup na problémy nahlíží z vnějšku a sjednocuje díla historiků s dobou, ve které žijí. Slučuje vývoj kulturní historie s rozsáhlejšími změnami ke kultuře, kterých si můžeme všimnout v politologii, ekonomii, psychologii, archeologii, geografii, antropologii a v kulturních studiích. V těchto oborech došlo k posunu, badatelé se zajímali o hodnoty, které jsou dané určitým skupinám na přesných místech a období. Kulturní studie získávaly na důležitosti. Dnes lidé často hovoří o kultuře. Kultura chudoby, kultura strachu, kultura dospívajících a jiné, dříve mluvili o společnosti (srov. BURKE 2011: 9-10).

4 Volný čas za první republiky

Ve své bakalářské práci jsem si vybrala určitá témata, která ukazují měnící se postoj obyvatel k volnému času. V průběhu dějin se společnost vyvíjí společně s její kvalitou života. Lidé mají více finančních prostředků, stoupá jejich kvalita života a po ukotvení osmihodinové pracovní doby mají více volného času. Volný čas trávili různým způsobem i v rámci společenských vrstev. Dokazuje to také větší angažovanost žen v zaměstnání i ve společenském životě.

4.1 Volný čas jako možnost dobývání nových prostorů a světů

Tato kapitola zahrnuje a popisuje cestování, turistiku a letní byty. Uvedené pojmy spolu souvisí. Lidé trávili volný čas v jiném prostředí než ve svém bytě. Vyhledávali venkov, přírodu a preferovali odlišnost místa, kde vykonávali jiné činnosti než ve svých pracovních dnech.

4.1.1 Cestování

V dnešní společnosti nám cestování přináší mnoho pozitiv a přínosů pro společnost i naši zemi. Některé důležité významy si zde představíme. Společensko-politický význam nám umožňuje vylepšovat vztahy mezi národy a poznávat cizí kultury. Turistický význam zahrnuje odpočinek, poznávání krajiny, tradic a kultury a ekonomický význam přináší nové pracovní příležitosti a příznivě ovlivňuje státní a místní rozpočty, hrubé domácí produkty a investiční aktivity (srov. VYSTOUPIL 2006: 38).

Zároveň je potřebné zmínit i některá negativa cestovního ruchu, například škodlivý vliv na životní prostředí při značném zvýšení návštěvnosti v dané lokalitě či znehodnocení přírodních a kulturních památek.

Existuje mnoho definic, které charakterizují cestovní ruch. Vybrala jsem si tuto, která velice přesně a názorně popisuje tento jev:

„Cestovní ruch je komplexní, mnoha oblastmi a z mnoha hledisek se prolínající společenský jev bez jakýchkoli pevně stanovených hranic, který je synergickým souhrnem všech jevů, vztahů a dopadů v časoprostorovém kontextu, souvisících s narůstající mobilitou lidí, motivovanou uspokojováním jejich potřeb v oblasti využití volného času, rekreace, cestování a poznání, dále v oblasti sociální, kulturní a dalších oblastech. Náplní cestovního ruchu jsou především souhrnné aktivity jeho účastníků, procesy souvisící s budováním a provozováním zařízení poskytujících těmto účastníkům služby, aktivity spojené s rozvojem a ochranou zdrojů pro jeho funkci, souhrn politických a veřejně-správních aktivit (politika, propagace a regulace cestovního ruchu, mezinárodní

spolupráce apod.) a současně i reakce místních komunit a ekosystémů na uvedené aktivity (zpětná vazba).“ (Školení a vzdělávání pracovníků v cestovním ruchu, 2006: 3).

Cestování a cestovní ruch mají v dnešní době veliký potenciál. Existují různé formy cestovního ruchu, které se zaměřují na různé motivy účastníků. Například rekreační, kulturně-poznávací, sportovně-turistický, zdravotně-orientovaný, přírodní, lázeňský, vzdělávací, venkovský, zábavný, gurmánský nebo náboženský.

Během první republiky mělo cestování jinou podobu. Cestování velmi ovlivnila ochranná politika, která zavedla celní, vízovou a pasovou kontrolu. Tento důvod ovlivňoval omezení mezinárodních vztahů v oblasti cestovního ruchu. Dalším negativním vlivem, který ovlivnil cestování, byla světová hospodářská krize s následným vypuknutím 2. světové války. I přes tyto negativní faktory se cestování, rekreace a trávení volného času stalo významnou složkou životního stylu obyvatelstva ⁽⁰¹⁾.

Cestování se také intenzivně rozvíjelo vlivem rozsáhlejší železniční sítě. Na Slovensku se cílem nejčastěji staly tyto lokality: Malá Fatra, Rájecké pohoří, Vysoká Fatra, Wilsonovo město, Pováží, Trenčín nebo Košice (srov. CHYTIL 1918: 11).

Na cestování se také podílel vliv rozvoje lázeňství a trampingu na počátku 20. století. Zároveň se stavěly hotelové komplexy, které se specializovaly na cestovní ruch. V roce 1920 vznikla cestovní společnost ČEDOK, jejíž činnost se stala velmi významnou v oblasti cestovního ruchu.

V roce 1918 Státní úřad začal sbírat a vyhodnocovat data o cestování a cestovním ruchu. Zaměřil se zejména na počet návštěvnosti osob ve struktuře domácí a cizinecké a na nejnavštěvovanější místa, především Prahu a lázeňské lokality. Vzrůstal zájem o hory, které si oblíbili zejména domácí obyvatelé. Další institucí, jež se zabývala výsledky cestovního ruchu, byla Národní banka Československá. Ta se zaměřovala především na příjmy a výdaje a cestování jako přínos pro stát ⁽⁰¹⁾.

Zásadní informace uvádějí, že v letech 1914 až 1945 lidé cestovali zejména za léčebným a komerčním účelem, rekreací. Cestování se týkalo zejména pracujících lidí, kteří měli vyšší životní úroveň. Cestovali různými dopravními prostředky, například po železnici, automobilem, autobusem či liniovým letadlem ⁽⁰¹⁾.

4.1.2 Klub českých turistů (turistika, ochrana přírody a památek)

Cestování má hodně společných aktivit s turistikou. V současné době je organizovaný cestovní ruch a turistika populárním způsobem, jak trávit volný čas. Klienti si vybírají zejména poznávací a horské zájezdy, které mají k turistice nejbližší. Zájem přetrvává i o klasickou individuální turistiku, dále pěší, motorizovanou, cyklistickou, vodní

a vznikají nové formy turistického cestování, například autostop. Stoupá zájem o individuální turistiku, kterou preferují zejména studenti a mladí lidé. Ti cestují nízkonákladově prostřednictvím nákupu letenek či jízdenek v akcích, nocují pod stanem nebo v hostelech a mají malá skladná zavazadla, nejčastěji batohy ⁽⁰⁵⁾.

Turistiku si můžeme definovat, jako soubor činností, který využívá aktivního pohybu a pobytu v přírodě k poznávání historických, přírodních, společenských památek i zajímavostí. Za cíl turistiky je pak pokládán celkový rozvoj osobnosti s využitím tělesných cvičení ve spolupráci s kulturně-poznávací činností (srov. LOUKA 2010).

Většina zemí udržuje hustou síť značených stezek pomocí turistických značek a informačních tabulek. Turisté si mohou zvolit libovolný cíl podle směru a délky trasy a svých fyzických možností.

Rovněž turistika prochází postupným vývojem. Novými trendy v oblasti turistiky se stávají například bosá turistika, jež je provozována na boso a organizované turistické trasy cílené na konkrétní témata, která poskytují snadný přístup k turistickým informacím.

Pokud nahlédneme do minulosti, zjistíme, že organizovaná česká turistika se začala rozvíjet již od roku 1988 pod vedením Vojty Náprstka. V roce 1918 se klub Českých turistů přejmenoval na Klub československých turistů (KČST). Klub byl rozdělen na několik žup, které byly pojmenované podle hlavních turistických oblastí, například Šumavská, Tatranská, Podbeskydská. Za první republiky se výrazně zmnožily turistické stezky a značkování, která se dostala na známá místa v Evropě a jsou tam dosud.

Tvoření značek bylo velice problematické z důvodu pozemkové reformy. Podél cest turistických stezek vlastnilo pozemky mnoho majitelů a s každým bylo potřeba uzavřít dohodu, že přes jeho pozemek povede značková turistická stezka. Značkování měli na starost členové klubu. Tato aktivita vyžadovala nemalé náklady, protože značky musely být doplněny o informační tabulky, které ukazovaly směr, cíl a vzdálenost jednotlivých tras. Ty se musely nainstalovat, udržovat a neustále doplňovat.

Systém značení byl propracován ve 20. letech a je zachován dodnes. Uprostřed dvou bílých pruhů je jeden barevný. Červenou barvou se značily dlouhé stezky zásadního významu, stezky vrcholové a hřebenové, příčné se značily žlutou barvou a spojovací a doplňovací trasy zelenou a modrou (srov. KÁRNÍK 2003: 542).

Klub československých turistů uzavřel dohodu i s německými turistickými spolky, které působily zejména v Orlických horách, Krkonoších a Jeseníkách. V roce 1926 se sjednotila zásada o informačních tabulích, které budou obsahovat informace nejprve v českém jazyce a teprve poté v německém.

Začaly se budovat turistické chaty a noclehárny turistickými organizacemi i soukromými podnikateli. Členům klubů byly poskytovány slevy (srov. KÁRNÍK 2003: 543).

Organizovaná turistika měla svoje speciální odvětví, které se rozvíjely v Českých zemích, ale nejvíce na Slovensku. Ty organizoval Klub československých alpinistů. Jednalo se například o horolezectví nebo vodní turistiku.

Klub československých turistů vydával turistické mapy, příručky a průvodce. Tyto informace byly obtížně sehnatelné. Klub musel spolupracovat s různými odbornými institucemi a hledali se autoři, kteří by byli schopni napsat poutavé informace o daném místě a tyto informace se poté musely aktualizovat (srov. KÁRNÍK 2003: 544).

Základními cíli klubu turistů byly ochrana přírody a památek, podpora lidského zdraví. Klub se staral o kulturní památky, vedl turisty na zajímavá historická místa, která se propojila s přírodními scenériemi. Vybudované stezky zpřístupňovaly zájemcům zříceniny, hrady a zámky. Byly voleny takové trasy, aby turisté památky nepoškodili a zároveň byla zajištěna bezpečnost a potřebná historická informace. Některé památky klub zrestauroval, převzal do své správy a zajistil jejich dozor (srov. KÁRNÍK 2003: 545).

4.1.3 Letní byty

Fenomén letních bytů za první republiky se stal základem pro současnou zálibu Čechů v chalupaření a chataření. V současné době lidé o víkendech a dovolené preferují přírodu a čisté životní prostředí. Dalším důvodem této záliby patří možnost změny životního stylu. Jedinec má příležitost provádět aktivity, které nevykonává ve svém běžném a každodenním rytmu a stylu a vynahrazuje si, co postrádá v pracovní dny (srov. VÁGNER 2003: 99).

Za první republiky měly letní byty velký význam. Lidé zde rádi trávili volný čas a dovolenou, na rozdíl od trampování byl tento způsob využití volného času chápán jako „konzervativní“. Obliba ve trávení volného času na letních bytech se začala objevovat v českých zemích již od 19. století a zároveň navazovala na dřívější návštěvy venkova a pokračovala po svých předchůdcích v podobě letních sídel šlechty (srov. MATOUŠEK 2010: 234-236).

Pobyty na letních bytech byly označovány jako forma trávení volného času, jehož odlišnost se zakládala na přemístění domácnosti do cizího prostředí. Rodina zde poté strávila zejména prázdniny. Hlavní sezóna zahajovala v květnu a končila v září. Některé rodiny dokonce nechaly své děti navštěvovat v červnu a září venkovskou školu, aby

mohly trávit volný čas co nejdéle v přírodě (srov. LADA 1986: 343). Otec rodiny, který musel chodit do zaměstnání, trávil naopak většinu času ve městě a letní byt navštěvoval zejména o dovolené a o nedělích. Velice záleželo na jejich postavení a druhu zaměstnání (srov. GUTH-JARKOVSKÝ 2003: 155).

Na počátku první republiky probíhaly změny v politické, sociální i hospodářské oblasti. Tyto okolnosti měly vliv na kulturu volného času na letním bytě. Kultura pobytů na letních bytech se různě měnila a vyvíjela. V prvních letech měla na letní byty dopad hospodářská krize, ale po válečném napětí přišlo určité uvolnění a občané opět zatoužili trávit svůj čas v poklidu venkova na letním bytě. Zatímco bohaté městské rodiny, které vlastnily nemovitost, letní byty navštěvovaly pravidelně., finančně slabší rodiny s pobytem teprve začínaly (srov. MATĚJČEK: 235-254).

Začaly se stavět lázně a letoviska také na Slovensku. To se čím dál tím více těšilo z českých turistů, kteří preferovali zimní turistiku a zimní sporty. Lyžování si oblíbili mladí lidé z vyšší vrstvy, disponovali totiž větším objemem volného času a finančními prostředky na nákup zimního vybavení a přesunu na střediska. Tyto vymoženosti si dělnictvo nemohlo dovolit.

V roce 1921 poptávka po letních bytech stoupala. Tento fakt ovlivnil i počet vyloupených bytů ve městech, když majitelé pobývali na letních bytech (srov. NÁRODNÍ POLITIKA 1922: 12). Letní byty se staly fenoménem a trendem v roce 1921-1923, v módních časopisech se objevovaly rady, jak se mají ženy oblékat na letní byty (srov. YVONA 1922: 4).

4.2 Volný čas jako útěk před civilizací

Tato kapitola zahrnuje pojem skautingu a trampingu. Obě organizace se v určitých bodech rozcházejí, ale mají i společné cíle. Nesnaží si podmanit přírodu, ale chrání ji a pečují o ni. Zároveň mají určité představy a hodnoty, které vyznávají a nechtějí o ně přijít, hlavním společným bodem je spjatost s přírodou.

4.2.1 Skauting

Nejprve bychom si měli tento pojem definovat. Podle stanov Světové organizace skautského hnutí (WOSM) je skauting definován takto:

„Skautské hnutí je dobrovolné, nepolitické výchovné hnutí pro mladé lidi, přístupné jim bez ohledu na původ, rasu nebo náboženské vyznání v souladu s cílem, principy a metodou tak, jak byly formovány zakladatelem.“

Vychází tedy z myšlenek zakladatele skautingu anglického generála Roberta Badena-Powella, který se zaměřil na hlavní cíl, připravit člověka pro plnohodnotný život.

Mezinárodní organizace pro dívky a chlapce rozvíjející jejich osobnost a hodnoty, dobré mravy, čestnost, zásadovost ve spojení s přírodou a životem v přírodě a respektování jejich zákonů (srov. DVOŘÁK 1999: 7).

V dnešní době skautské hnutí sdružuje přes 40 miliónů členů ve 216 zemích a teritoriích světa. Hnutí navštěvují děti předškolního a školního věku, mládež, dospělí i senioři. Jedná se o členy různého vyznání, kteří souzní se skautskými ideály a principy, vzájemným bratrstvím a snaží se vykonávat prospěšné aktivity a skutky pro současný svět (02).

Zakladatel českého skautingu byl Antonín Benjamin Svojsík, který byl zastáncem demokratismu a snažil se ho spojovat i s touto organizací. V roce 1918 se skauti přidali do služeb Národního výboru československého a starali se o poštu a úřadovny. Roku 1919 se sjednotili ve svaz Junáků-skautů Československé republiky. Tento spolek měl nejpočetnější základnu. Některé skupiny se poté oddělily a založily Federaci skautskou. Skautské hnutí se politicky rozdělilo na více organizací. Nejvýraznější z nich byly Děti Svobody, Skauti učňovských besídek, Sdružení čs. Skautů socialistických, Skauti práce nebo Sdružení zálesáků.

Skauti nosili kroje a skládali odborné zkoušky, které kladly důraz na ctnost. Tím se rozumělo například umět žít samostatně a bez pomoci v přírodě, schopnost zachovávat mlčení, projevit odvahu či překonat strach. Za úspěšné vykonání zkoušky skauti obdrželi vyznamenání, které si připnuli na svůj kroj. Jejich znakem se stala lilie, jež byla doplněna o střelku kompasu a Alšovou hlavou Psohlavců (srov. KÁRNÍK 2003: 546).

Skauti skládali slib, který poukazoval zejména na pravdomluvnost, věrnost, oddanost a ochranu přírody. Skaut preferoval organizovaný kontakt s přírodou a čistotu těla, naproti tomu trampovi záleželo na svobodě. Bývalí skauti, kteří se začali věnovat trampingu byli nazýváni divocí skauti (srov. KÁRNÍK 2003: 547).

4.2.2 Tramping

Tramping se v současné době stále provozuje, i když již v menší míře než za první republiky. Transformoval se z klasického tvaru do několika forem, které se objevovaly a rozvíjely v 90. letech 20. století a počátkem 21. století. Trampské hnutí se tak objevuje ve starých i nových podobách.

Nejpočetnější skupinu tvoří trampové usedlí, kteří se nazývají osadníci. Jsou to vlastníci srubů, chat, chalup, automobilových přívěsů, zahradních domků či obytných lodí. V současné době se jejich obydlí často modernizuje, vybavuje hygienickým zařízením, rozvodem vody a elektřiny a jejich přilehlé okolí se zkrášluje trávníky,

skalkami, stromy a okrasnými keři. Chataři jsou obvykle členové osadních výborů a obecních úřadů a snaží se vyjednat lepší podmínky pro jejich trávení volného času v daném obydlí. Jedná se zejména o lepší příjezdové komunikace nebo rozšiřování inženýrských sítí. Společně se snaží udržovat pořádek a čistotu na okolních hřištích, prostranstvích či parkovištích a jejich život v osadách má podobu venkovského života.

Druhou skupinu, jež je méně početná, charakterizují trampové samotáři. Nevlastní žádnou nemovitost a stačí jim pouze základní vybavení, například spacák, ešus, kotlík, popřípadě hudební nástroj. Oblékají se ve stylu „Divokého západu“. Nosí výstřední klobouky, kožešinové vesty, vysoké boty, okované opasky, na kterých mají zavěšené dýky nebo nože. Tito trampové preferují putování přírodou ve všech ročních obdobích, spí ve stanech, stozích slámy, nádražních čekárnách, autobusových zastávkách nebo v závětrí jeskyní a převisů. Nejčastěji ale volí možnost přespání ve volné přírodě pod širou oblohou čili „pod širákem“. Tato skupina se snaží poznat svět a kulturní hodnoty našeho venkova. Snaží se přiblížit životu trampů na počátku 20. let. Vyznačují se respektem k přírodě, tramským slangem, samotářskou duší a touhou po dobrodružství a samostatném rozhodování (srov. VINKLÁT 2004:181).

Pro lepší představu uvádím jednu z definic trampa:

"Tramp (tresp) angl. tulák, bezcílný cestovatel pěšky. V nejnovější době název pro výletníky, pěstující pravidelný weekend a táboření v přírodě, na rozdíl od skautů (srov. skauting) velmi volného rázu. Podle vzoru am. si i evr. t-ové osvojili různé zvyky a způsoby: zpěv kolem táborového ohně, chaty k občasnému pobytu, někde i organizaci tábora v osadu s šerifem (v. sheriff) v čele atd. Výstřelky t-ského hnutí se potírají dohledem v lesích a na březích řek, prováděných zem. četnictvem n. soukr. Lesním zřízenectvem. Čes. t-ské hnutí si vytvořilo i zvl. argot, často groteskní (pad'ouři, fešule, potlach, táborák atd.) a vyd. i vl. časopisy. B.L. Masarykův slovník naučný. Dfl. 7. Praha 1933. " (WAIC, KÖSSL, 1992: 3).

Tramping je hnutí, které procházelo a stále prochází kontinuálním vývojem. Průběh je formován charakterem jednotlivých časových úseků a období. Kontext trampingu se může lišit v závislosti na historických podmínkách.

Tramping je spojen s pobytem v přírodě, tramskými aktivitami a přírodním stylem života, které si lidé vytváří podle svých představ. Zdůrazňuje se touha po volnosti, přátelství a vzájemné důvěře v malých skupinách a dobrodružství.

Za první republiky život v přírodě získával stále větší oblibu. Zakládala se tábořiště, stavěly se chaty. Přestože tramping vzniká jako neorganizované hnutí, některé osady se

registrují jako spolky z důvodu snadnější komunikace s úřady. V druhé polovině 20. století se v tramských osadách začal prosazovat sport. Oblíbenou činností se pro trampy stal zpěv doprovázený hrou na kytaru. Lidé toužili po svobodě a rovnosti, zejména prvorepubliková mládež 20. let vyhledávala tento způsob vyžití (srov. KÁRNÍK 2003: 548).

Zpočátku se o tramping zajímali převážně chlapci, dívky se zapojily až později. Nejčastěji byly osazované lokality v údolí řek, zejména Vltavy, Sázavy a Berounky. Popularitu trampingu vzrostla díky oblibě dobrodružné literatury, zejména Karla Maye, Jacka Londona nebo Jamese Fenimora Coopera, k jejichž předčítání docházelo i u tramských ohnů. Slavným románem se stal titul *Cesta* od J. Londona, který popisuje život amerických trampů. Dále se v roce 1919 objevila i westernová, kovbojská a indiánská kinematografie, jež v dané době tramping popularizovala.

Ve dvacátých letech 20. století si trampové volili lokalitu, která se přibližuje filmové romantice, zaměřující se na řeky, skály a různé přírodní útvary. Zpočátku měli pouze jeden den volna (neděle), a proto místa nebyla vzdálená od místa bydliště. Populární lokality byly Dobřichovice, Prokopské údolí, Řevnice nebo Lhotky a již zmiňované údolí řek. V těchto místech zakládají svá tábořiště a později osady.

"Koncem dvacátých let přerostl tramping v masové hnutí. Po vypuknutí hospodářské krize v roce 1929 mnozí nezaměstnaní trampové žili v osadním kempu většinu roku." (srov. WAIC, KÖSSL 1992: 30).

Do této doby byl tramping vnímán jako aktivita, která je provozovaná mládeží z chudších poměrů. Na přelomu dvacátých a třicátých let se tramping rozšiřuje i mezi obyvatele ze středních a vyšších společenských vrstev a stává se módním trendem.

Trampové se snažili o vytvoření zastřešující organizace. V roce 1930 vznikla Unie tramských osad, která se později přejmenovala na Unii tramských osad a klubů. Tato organizace sdružovala některé pražské osady. O rok později vznikl Pražský tramský obranný výbor. Tyto organizace však neměly dlouhého trvání, neboť trampové nevěřili vyšším organizačním celkům, neboť jim připomínaly oficiální společenskou strukturu.

Po roce 1924 se však monitoruje situace proti výtržnostem a legitimizují se táborníci." Z četnických hlášení z roku 1924 je patrné, že se tramping v této době ještě příliš nerozšířil a s občasnými výtržnostmi Pražáků na výletě nebyli spojováni výlučně trampové." (WAIC, KÖSSL 1992: 42). Poté se situace mění, tramping preferují i problémoví jedinci, kteří páchají výtržnické činy a upoutávají pozornost hlukem. Roku 1924 se objevují zprávy o trampingu spojované s vandalismem a rušením nočního klidu.

V roce 1929 se úřady zaměřují na tramping z důvodu množících se negativních zpráv a hlášení. I v této době se vydávaly různé trampské časopisy (Tramp, Ahoj na neděli, Camping a jiné). Časopisy však zanikly z nedostatku finančních prostředků a nezájem trampů o politické dění a hospodářskou krizi.

Roku 1932 tramping ovlivnila Kubátova vyhláška, která byla zacílena "proti výstřelkům campingu a trampingu" (WAIC, KÖSSL 1992: 50). Tramping a ním spojené aktivity byly v hledáčku státní moci a docházelo ke vzájemným střetům mezi trampy a policií. Vyhláška zakazovala již dříve povolené praktiky, například:

"společné táboření osob různého pohlaví v přírodě i ve stanech, chatách a srubech-vyjímaje táboření rodinné, pobíhání v nedostatečném úboru koupacím mimo obvod vykázaných koupališť; zpívání popěvek obsahující nemravného, dále: nošení zbraní, zvláště zbraní zakázaných bez platného zbrojního pasu a koupání na místech zakázaných. Přestupky této vyhlášky, jejíž účinnost počíná dnem vyhlášení, trestati budou-bez újmy soudního stíhání-politické úřady I. stolice tresty na penězích od 10 Kč do 5000 Kč nebo na svobodě od 12 hodin do 14 dnů." (WAIC, KÖSSL 1992:52). Většinou se uplatňovaly sankce do 100 korun. Tato vyhláška vyvolala vlnu nesouhlasu a nevole. Došlo k omezování svobody a oznámení nebylo v souladu s tehdejší ústavou. Po velké kritice byla vyhláška upravena a zpřesněna. Kontroly v trampských osadách měly být prováděny pouze v odůvodnitelných případech a týkaly se zejména osob, které obtěžují ostatní obyvatele a nerespektují daná pravidla a zákony. Tato pobuřující vyhláška dopomohla trampům k jejich sjednocení a boji za jejich práva. V roce 1931 byl uspořádán trampský sraz, organizovaný příslušníky tohoto hnutí, kteří se snažili vyjádřit nesouhlas vůči postupu státní moci. Shromáždění bylo s pomocí policejních příslušníků rozpuštěno.

Důležitým ukazatelem podporující trampské výpravy byla dostupná síť komunikací, zejména železnice. Ta měla značný podíl i na reorganizaci volného času. V krátkém čase měli lidé možnost okamžité změny prostředí a zároveň se poté opětovně mohli vrátit do výchozího bodu. Tato zajímavá vymoženost ovlivňovala charakter turistiky a mezilidských kontaktů.

Trampské osady vznikaly z počátku formou jednoduchých přístřešků a stanových táborů po budování objektů druhého bydlení, a to zejména chatkami a sruby. Nejvyhledávanější a nejobsazovanější byla nejatraktivnější místa. Chaty stály na jednoduchých základech a většinou neměly sklep. Měly nízkou střechu a ve vnitřní místnosti měly pouze jednoduché vybavení, například stůl, prkenné kavalce, kamínka a petrolejovou lampu. Výhodou jednoduché konstrukce byla možnost jeho přesunu na jiné místo. V trampské terminologii se přesun nazýval „stěhovačka“.

Ve třicátých letech se stavěly i montované chatky. V této době se jednalo o průkopnický čin. Nejčastěji byly využívány pro přenocování členů osady. Většina dobrodruhů si chaty stavěla blízko prvního osadního stavení, ve volném prostoru a bez plotu. Stály na pozemku pronajatém obcí či soukromým vlastníkem. Většinou se jednalo o remízky, strže, břehy řek, stráně či kamenitou půdu. Tato místa trampové přeměňují na oblasti volnočasových aktivit. Trampům stát půdu nepronajímal. Na vše byla potřeba smlouva-na kácení dřeva, stavby chaty či změna jejího majitele. Cena pozemků se lišila, záleželo na ochotě vlastníků prostor pronajmout. Peníze za pronájem spadaly pod venkovské obyvatelstvo dané lokality. Osady se rychle rozrůstaly a z osad se postupně stávaly rekreační chaty, do kterých jezdili trampové s rodinou (srov. WAIC, KÖSSL 1992: 30).

4.3 Volný čas jako místo péče o tělo

Kapitola se zabývá lázeňstvím a tělovýchovnými organizacemi. Lidé se více starají o svou tělesnou schránku a zdraví. Využívají relaxační pobyty v lázeňských komplexech a v různých tělovýchovných organizacích a kladou důraz na krásu a sílu těla.

4.3.1 Lázeňství

V současné době nám lázně přinášejí mnoho nových pozitiv. Pacienti se léčí v klidném a relaxačním prostředí, kde nabírají síly a své problémy mohou konzultovat s jinými klienty. Zároveň si mohou vzájemně svěřovat své profesní i soukromé potíže a nemají pocit osamocení. Dalším bonusem je, že si lázně může dovolit větší množství lidí a ekonomické hledisko již nehraje tak významnou roli. Jedná se o významnou složku trávení volného času, kde pacient pozná jinou oblast a může se blíže seznámit s jejími zvyky a historií. Toto hledisko zároveň přispívá k rozvoji cestovního ruchu. Neméně důležitým bodem je i rozvoj mezilidských vztahů, které v lázeňském prostředí vzniknou. Přátelství či náhodná známost vedou k interakci, která ovlivní účastníka a jeho vnímání okolí. Zvláště patrné je to zejména u lidí, kteří bydlí na vesnicích a nemají dostatek příležitostí k navazování kontaktů s veřejností (srov. JAKUBÍKOVÁ 2019: 32).

První republika se označovala za zlatou éru našeho lázeňství. Občané se začali více zajímat o svá těla a medicína pokročila o nové léčebné postupy a procedury. S pojmem lázeňství se také pojily termíny jako kolonády, kavárny, divadla a galerie, kde hrála lázeňská hudba a v lázeňských objektech se konaly různé společenské a kulturní události, které zajišťovaly náplň volného času obyvatel.

Ministerstvo zdravotnictví zřídilo orgány pro řízení lázeňství, které řídil celostátní lázeňský podnik Československé státní lázně. Podnik vlastnil osm lázní (Dědina,2004). Vlastníky lázní se stávali kromě státu různé skupiny, jednotlivci, společnosti, obce

a pojišťovny, které se z části podílely na úhradě pobytu v lázních. Z tohoto důvodu se o lázně začalo zajímat více klientů, například i chudší obyvatelstvo, které si mohlo zajistit ubytování, stravování a méně nákladné služby. Hlavní myšlenkou zřizování lázní bylo uspokojit zdravotní potřeby klienta a zároveň dosáhnout co největšího zisku pro majitele lázní. Lázně se stávaly střediskem cestovního ruchu, které klienti využívali pro společenské a kulturní využití. Stavěly se nové komplexy lázní, například v Luhačovicích, v Karlově Studánce nebo v Bohdanči. Roku 1926 byl zřízen první ústav, který léčil cévy a srdce. V roce 1929 se otevřely Lázně Bludov, kde se lékaři zaměřovali na pohybový aparát a léčení revmatismu. Velkého pokroku dosáhly Janské lázně, které v roce 1935 otevřely první léčebnu dětské obrny. V letech 1929-1933 se do lázeňství promítla hospodářská krize, jež se projevila poklesem návštěvníků. Příjmy majitelů lázní se snižovaly, a ti se proto snažili hledat řešení v cenově výhodných léčebných pobytech, které doplňovaly kulturní, společenské a sportovní akce. Rozvoj lázní se koncem 30. let zastavil, roku 1938, protože pohraniční území připadlo Německé říši a lázeňská zařízení byla židovským majitelům zabavena (srov. BUDINSKÁ, ZERJATKE 2006: 58-59).

4.3.2 Tělovýchovné spolky

První republice zůstalo z dob Rakouska-Uherska přibližně 50 000 nejrůznějších spolků. Po skončení první světové válce však vyvstaly mnohé problémy. V první republice žilo mnoho menšin, zejména Němců, kteří požadovali odtržení Sudet a jejich připojení k Německu. Neshody a nevraživost mezi Čechy a Němci byla veliká, a z tohoto důvodu vznikaly většinou národnostní spolky a smíšené byly velice ojedinělé. Postupem času spolky procházely proměnou a měnily se z národnostního zaměření na zájmové (srov. MÜLLER 2002: 175-186).

Většina spolků spolupracovala s určitou politickou stranou, přes kterou využívala svoji moc. Spolky tělovýchovné organizace představovaly prodlouženou ruku určitých společenských stran. Z tohoto důvodu společnosti chyběla schopnost objektivně nahlížet na kroky vládních ustanovení (srov. MÜLLER 2002: 186-189).

4.3.2.1 Sokol

K nejvýznamnějším a nejstarším spolkům patřil spolek Československé obce sokolské. Založili ho Dr. Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner a vznikl po politickém rozvolnění v šedesátých letech 19. století. Členové sokola byli v očích občanů Československa považováni za zakladatele nového státu a neohrožené bojovníky. Státu chyběla armáda, legie se teprve vracely z bojišť, a proto spolek převzal dočasně funkci armády v letech 1918 až 1919 ⁽⁰⁴⁾.

Zřídily se Národní stráže, kterým velel starosta ČOS J. Vaniček. Stráže fungovaly od vzniku Československa a poté je roku 1919 nahradila armáda a četnictvo. Hlídalý sklady surovin, zboží a potravin, nádraží, zbrojnice, průmyslové objekty a další významná místa. Také se účastnily odzbrojování jednotek bývalého Rakouska-Uherska, které se vyskytovaly na československém území (srov. WAIC 2004: 225).

Na popud této organizace se zakládaly různé dobrovolnické prapory, ve kterých se vyskytovali členové Sokola, Orla i DTJ. Tyto organizace byly poslány do zahraničí, aby bojovaly s Poláky o Těšínsko a s Maďary o jižní část Slovenska (srov. HAVLÍČEK 1948: 57).

Počet členů ČOS se stále zvyšoval. Na území Československa však postupně převzala roli ochránců armáda a četnictvo a Sokol ztrácel motivaci k branným cvičením. Vláda si byla vědoma jeho zásluh, a proto jej povolala k boji uvnitř státu, aby bojoval proti sílícímu vlivu komunistické strany (srov. WAIC 2004: 226).

Po uklidnění politické situace už vláda nepotřebovala sokolské jednotky, a tak organizace rozpustila své ozbrojené dobrovolníky. Organizace měla zastání i u T. G. Masaryka, E. Beneše a uplatňovala vliv v parlamentu prostřednictvím několika svých členů v politických stranách. Byla to organizace, která působila jako skupina bez primární ideologie, kritizovala korupci, vyznávala demokracii a odmítala komunismus, fašismus a katolicismus (srov. WAIC 2004: 226).

ČOS disponovala vlastní tělocvičnou, kde mohly jednoty nacvičovat. Dostávaly štědré finanční a materiální dotace, které jim poskytovaly jejich kontakty na ministerstvu. Dále je podporoval i prezident T. G. Masaryk, jenž byl přítomen i u slavnostního otevření reprezentativního sídla ČOS – Tyršova domu (srov. WAIC 2004: 226-228).

ČOS byla samostatným právním subjektem, a proto o podporu státu jednala samostatně. Organizace disponovala nejen velkým množstvím tělocvičen, ale i možností provozování kin, což využívala k dobrému zabezpečení státu po první světové válce. Zároveň založila vzdělávací odbor, který československým občanům pořádal představení, koncerty nebo filmy (srov. HAVLÍČEK 1948: 59). Dále zprostředkovávala osvětovou činnost, například pomocí zájezdů, a šířila myšlenky sokolství v málo zmapovaných oblastech nebo v zahraničí (srov. HAVLÍČEK 1948: 61).

ČOS měla členy v různých politických stranách, ministerstvech, okresních úřadech, policejních stanicích a armádních kruzích. Patřili do ní lidé z širokých profesních kruhů a měli podporu E. Beneše a K. Kramáře. Sokol se obával sílícího fašismu, proto organizace ve třicátých letech navrhla spojení spolu s jinými tělovýchovnými

organizacemi, aby společně bojovaly proti nepříteli. Všechny spolky vyznávaly demokracii, ale dříve spojení nebylo možné z důvodu vyznání různé víry a politiky (srov. WAIC 2015: 15). Výsledkem spolupráce bylo založení Výboru brannosti lidu, který podporoval občany Československa a zároveň organizoval civilisty pro případnou obranu státu a bránil objekty před rabováním. V popředí výboru stál starosta DTJ F. Hummelhans (srov. WAIC 2016: 51).

Sokol se kromě zakládání různých výborů připravoval také na obranu státu zaváděním branné výchovy. Cvičení byla velice podobná vojenským a účastnili se ho členové, kteří se připravovali na vojenskou službu. Ministerstvo národní obrany roku 1934 nabídlo spolku možnost převzít strážní službu na hranicích. Spolek přišel s dotazem o zlegalizování vlastnictví zbraní členům, kteří zbraně nevrátili do skladu v roce 1919 po obraně Československa (srov. WAIC 2016: 51-52).

Před podepsáním mnichovské dohody roku 1938 se se konal Všesokolský slet. Sletu se účastnilo 330 000 cvičenců a setkání mělo symbolizovat, že Sokol stojí za prezidentem a republikou. Cvičenci zacvičili skladbu „Přísaha republiky“, tato kompozice je považována za nejslavnější tělovýchovné hromadné cvičení v naší historii (srov. ŠTUMBAUER 1990: 30).

Sokol se snažil sjednocovat tělovýchovné a sportovní organizace, pomáhal uprchlíkům, kteří utíkali ze Sudet. Mnoho významných plánovaných událostí se jim nepodařilo uskutečnit, neboť v tu dobu německá armáda obsadila Československo (srov. WAIC 2015: 15-16).

Organizace navyšovala počet členů i na Slovensku a Podkarpatské Rusi také díky značnému vlivu Národní stráže, která zde šířila sokolské myšlenky. Roku 1918 byla založena první sokolská jednota ve Skalici a poté Masarykova župa, kterou vedl Vavro Šrobár. V roce 1919 se na Slovensku vyskytovalo již 71 jednot a z tohoto důvodu se Česká obec sokolská přejmenovala na Československou obec sokolskou (srov. HAVLÍČEK 1948: 57-58).

Jedinou změnou organizace Sokola na Slovensku byl oproti české zemi snaha pořádat demonstrace proti Čechům. Tyto národnostní nesváry organizoval Andrej Hlinka, jenž bojoval proti Čechům i proti samotné organizaci Sokola. Organizaci považoval za nebezpečí, které by každý slovenský katolík měl zneškodnit. ČOS z tohoto důvodu v roce 1936 uspořádala zájezd, který zamezil útoky proti sokolstvu a filozofie organizace posílila. Sokol na Slovensku byl zrušen za vlády Josefa Tisy, majetek organizace získala Hlinkova garda (srov. WALDAUF 2007: 55-60).

4.3.2.1.1 Ideové hodnoty Sokola

Organizace se zaměřovala zejména na hodnoty, které souvisejí s bratrstvím, kázní, statečností, rovností, solidaritou, mravností, láskou k vlasti, střídmostí, svobodou a vytrvalostí. Zároveň zakladatelé vyznávali myšlenku demokracie a antického ideálu kalokagathie. Kladli důraz na tělesný a duševní rozvoj jedince a vyznávali kult lidského těla, který byl spojen se sokolským vystoupením (srov. WAIC 2012: 40). Spolek si zakládal na dobrovolnosti, rozhodovalo se kolektivně a do funkcí se volilo. Vyznávaly se demokratické principy a tradice. Z tohoto důvodu spolek odmítal přijetí členů fašistických a komunistických stran. Svou důležitost měla i apolitičnost spolku, kde se po veřejně aktivních členech požadovalo, aby zásady organizace uplatňovali i ve svých politických stranách a zároveň politické rozpory nevnášeli do spolku (srov. WALDAUF 2010: 21.) Další znak sokolské organizace poukazoval na brannost členstva. Zpočátku byla organizace zakládána jako utajená základna budoucí české národní armády. Původní myšlenka Miroslava Tyrše byla založená na větším výcviku se zbraněmi, než jak se stalo ve skutečnosti. Do roku 1948 byla organizace využita ve většině konfliktů, které se odehrály v českých dějinách (srov. SAK 2012: 83-86.)

Smysl a význam organizace za první republiky nejvíce vystihuje výrok, který byl vyřčen na sjezdu organizace v roce 1924. Cílem sokolské výchovy je: "zdravé a krásné lidské tělo, souladné vypěstění celého člověka, povahy ucelené, neoblomné, pravdymilovné a spravedlivé, lidé silní, krásní a dobří-to je cíl naší sokolské výchovy" (srov. SAK 2012: 24).

4.3.2.2 Československý Orel

Další významný spolek se jmenoval Československý orel. Tento spolek se zavázal věrností nově vzniklé republice, ale zároveň rozšířil své pole působnosti i na Slovensko, a proto k názvu Orel připojili Československý. Počtem členů se organizace rovnala Československé obci sokolské. Spolek se zaměřoval zejména na obyvatele Československa, kteří se zatím v žádném spolku neangažovali a prosazovali náboženský princip a křesťanskou výchovu (srov. MAREK 2011: 289).

Spolek byl nezávislý a organizačně autonomní. Přesto udržoval vazby s Československou stranou lidovou, kterou vedl Josef Šrámek. Spolupráce organizaci umožňovala lepší zapojení do politického a spolkového života (srov. MAREK, MALÍŘ 2005: 659-660).

Roku 1917 se uskutečnila III. říšská konference Orla v Brně, jež rozhodla znovu vzkřísit hnutí po první světové válce a opět vydávat časopis Orel. Po vzniku

Československé republiky Orelstvo vypracovalo nové stanovy, které schválilo představenstvo na IV. zemské konferenci roku 1919 v Brně.

Z dobových materiálů se můžeme dočíst, že Orlové byli rovněž obránci své vlasti. V roce 1919 maďarští vojáci vpadli na Slovensko a četa Orlů z řad dobrovolníků přišla Slovensku na pomoc. Roku 1920 se v Brně konal další orelský sjezd, dále se Orel vydal za hranice-slovinského Mariboru, Štrasburku a konalo se stěhování organizace do hlavního města Prahy. Poté proběhlo spojení všech Orlů do Československého Orla v rozmezí let 1920 až 1921 (srov. HYNEK 1923: 1-9).

V roce 1921 se konal I. Valný sjezd Československého Orla, kde padlo rozhodnutí, aby Československý Orel vstoupil do svazu slovanského Orelstva a zároveň do Mezinárodní katolické unie tělovýchovy v Paříži ⁽⁰³⁾.

Na počátku 20. let měla organizace na celostátní úrovni 122 tisíc osob, poté počet členů klesal a k opětovnému nárůstu došlo ve 30. letech 20. století. V polovině 30. let měla organizace již okolo 160 000 členů.

4.3.2.2.1 Ideové hodnoty Orla

Oproti ostatním spolkům Orel kladl důraz zejména na náboženské hledisko. Jeho základní ideové hodnoty tvořily výchova k lásce k Bohu, národu a vlasti (Orelská příručka I., 1923, s. 8), a současně víra a vlast jsou nedílně spojeny (srov. ČESKOSLOVENSKÝ OREL 1931: 5).

Vedení organizace se zaměřovalo na výchovu k vlastenectví, obraně vlasti a lásce k vlasti. Prohlašovalo, že: „Orel není militaristickou organizací, ale obrana vlasti je povinností každého člena.“ Stejnou důležitost mělo i náboženské hledisko, které kladlo důraz na výchovu v duchu náboženském, katolickém. „Ideálem a vzorem je křesťanství.“ „Věrnost Kristovu učení je svatým příkazem, sílu čerpá z víry.“

Orlové plnili svědomitě své povolání a povinnosti stavu. Kladli důraz na rodinu a její poselství, rozvíjeli v sobě sociální citění a snažili se pomáhat potřebným (srov. ČESKOSLOVENSKÝ OREL 1931: 4-8).

Orel je organizace, která vyznává kulturně náboženskou výchovu a tělocvik je jejím prostředkem, jak dosáhnout daného cíle (srov. HYNEK 1923: 5). Kulturní úkoly mají vyšší význam oproti úkolům tělocvičným. Orelské myšlení vystihuje heslo: „V srdci víru, v paži sílu, v myslí vlast!“ (srov. HYNEK 1923: 9).

Organizace se snažila naplňovat tři základní úkoly. Náboženský, jenž zahrnoval propagaci katolické církve a víry národu, rozvíjení náboženské výchovy a víry, která

odrážela budoucnost českého národa, zejména snahou vychovat statečné, duchovní a podnikavé katolíky. Národní úkol se zaměřoval na výchovu vlastenců a sociální, který nabádal k bratrskému soužití a podpoře všech příslušníků organizace bez ohledu na stavy a třídy. Nerozlišoval se chudý a bohatý či vzdělaný a nevzdělaný. Všichni si byli rovni jako bratři a sestry (srov. VEJVAR 2014: 14-15).

4.3.2.3 Svaz tělovýchovných jednot

Svaz dělnických tělovýchovných jednot se snažil zaměřit na pracující lid a přivést je k tělovýchově. Spolek soupeřil a konkuroval Československé obci sokolské, zároveň ale mnohem více nenávistněji pohlížel na tělovýchovnou organizaci Orel (srov. WAIC 2016: 60).

Organizace si kladla za cíl po první světové válce upevnit svůj svaz a přebudovat organizaci na novou a zajistit hospodářské hodnoty, které měly zajistit zvýšení počtu členů.

I přes negativní vymezování vůči Sokolu, DTJ z počátku svého působení využívala pro svá cvičení Tyršovu tělocvičnou soustavu. Organizace se vymezovala proti výkonnostním a individuálním sportům a preferovala hry a pořadová a prostná cvičení, které se uskutečňovaly zejména v přírodě. Členové zavrhovali vrcholové sportovce a dle politiky propagovali heslo, že jednotlivec nesmí převyšovat masy. Za první republiky organizace prošla proměnou a došlo k modernizaci určitých postupů. Sportovní činnosti byly doplněny o další aktivity, například turistiku nebo skauting.

Dělnická tělovýchovná jednota pořádala dělnické tělovýchovné organizace, které se podobaly sokolským a orelským sletům. První olympiáda se konala v roce 1921. Zatímco v roce 1918 měla DTJ pouze 13 650 členů, v roce 1920 jejich počet vzrostl na 200 000 (srov. KÖSSL, ŠTUMBAUER, WAIC 2008: 128). O rok později však polovina členů přešla do extrémně levicové organizace, jež se jmenovala Federace dělnických tělocvičných jednot. Ta si zakládala na marxistické ideologii a vyznávala komunistické myšlenky po ruském vzoru (srov. KÖSSL, ŠTUMBAUER, WAIC 2008: 128). Navýšit počet členů se organizaci podařilo až na konci třicátých let.

4.3.2.4 Německý turnerský svaz

Poslední významný spolek byl nazýván Německý turnerský svaz. Po první světové válce sudetoněmecké obyvatelstvo v Sudetech patřilo pod území nově vzniklého Československa. To se urputně snažilo přičlenit československé Sudety k Rakousku (srov. WAIC 2016: 84).

Jejich snahu se snažily zamezit československé úřady a z tohoto důvodu roku 1919 vytvořili svoji organizaci DTV, jehož předsedou byl Josef Truntschka (srov. WAIC 2016: 84; BURIAN 2012: 47).

Českoslovenští turneři brali toto politické rozdělení jako prozatímní řešení. Československé úřady se právem obávaly, že bude narušen veřejný pořádek (srov. BURIAN 2012: 48). Důkazem toho byly dvě aféry, které se objevily během činnosti německých tělovýchovných organizací v pohraničí.

V roce 1932 vznikla vyhláška o zákazu nošení znaku hákového kříže (srov. BURIAN 2012: 125) a roku 1936 nabyl v platnost zákon, který hlásal, že obyvatelé nesmějí nosit žádné odznaky, které symbolizují rozpory vůči celistvosti československého státu (srov. BURIAN 2012: 127).

Při vypuknutí hospodářské krize na konci 20. let a v průběhu 30. let nastoupila nová generace turnerů v čele s Konradem Henleinem, jenž se pokusil o reformaci cvičení organizace. Snažil se o větší přirozenost, mnohostrannost a větší aktivitu v přírodě. Zároveň prosazoval myšlenku, že každý turner by měl být členem politické strany a kdo ji odmítá, zradí hlavní myšlenku organizace (srov. BURIAN 2012: 110-112).

V roce 1933, za vlády Adolfa Hitlera v Německu, se policejní orgány snažily spolek sledovat. Meziválečné Československo nepřijalo zákon o úpravě činnosti spolků, a tak stále platil rakouský zákon z roku 1867 o právu spolčování. Okresní úřady tudíž měly moc zrušit spolek, pakliže porušoval zákon. Poté se zrušilo několik turnerských sdružení (srov. WAIC 2008: 253).

Konec organizace nastal v roce 1939, DTV byla rozpuštěna a její členové přiřazeni do Nacionálněsocialistického říšského svazu pro tělesnou kulturu (srov. ZIMMERMANN 2001: 114).

4.4 Shrnutí

V této kapitole bych shrnula poznatky ze své bakalářské práce. Zaměřím se na témata, která jsem vypracovala a která popisují, jakým způsobem trávili lidé svůj volný čas v období první republiky. Téměř všechny aktivity trávení volného času, které zde uvádím, souvisejí s péčí o lidské tělo. Fenoménem se stává častější pobyt v přírodě s důrazem na její větší poznání a ochranu. Mnou zpracovaná témata se zabývají konkrétními oblastmi trávení volného času a jsou rozdělena do tří kapitol a sedmi podkapitol.

V současné době především vyžadujeme, aby cestování přineslo mnoho osobních zážitků, odpočinku a relaxace a také rozvíjelo naše společenské a kulturně-historické poznání. Situaci usnadňuje, že si můžeme zvolit, jaký dopravní prostředek využijeme.

Výběr je opravdu široký-letadla, vlaky, autobusy, automobily, lodě, motorky či jízdní kola. Pokud z nějakého důvodu odmítáme využití těchto prostředků, vždy se můžeme realizovat v pěší turistice. Cestovní kanceláře nabízejí zajímavé destinace nejen v České republice, ale i v zahraničí. Můžeme si zvolit i typ pobytu, někdo preferuje odpočinkovou dovolenou, jiný upřednostňuje adrenalinové nebo sportovní zážitky. Nabídky kanceláří umožňují rovněž pobyty pro lidi pro seniory, vícečetné rodiny nebo pro cestovatele s domácími mazlíčky (srov. VYSTOUPIL 2006: 38).

Cestování za první republiky bylo spojeno s finančními výdaji. Proto si tuto možnost mohla nejdříve dovolit vrstva obyvatel s vyšší životní úrovní. Zájemci o cestování se přemísťovali do vybrané oblasti prostřednictvím železniční dopravy, která se stále více rozšiřovala, a postupně také začali využívat automobily. Nejoblíbenějšími destinacemi byly pobyty v horských střediscích a lázeňské komplexy. Vlivem rychlého ekonomického rozvoje a uzákonění osmihodinové pracovní doby se nabídky pro cestovatelskou klientelu začaly rozšiřovat i do středních a nižších vrstev ⁽⁰¹⁾.

S termínem cestování souvisí rovněž turistika. Lidé s oblibou pobývají v přírodě, věnují se aktivnímu pohybu a zároveň poznávají nové krajiny, historické, přírodní a společenské památky a zajímavosti. Turistické značky a informační tabulky pomáhají turistům v orientaci a možnosti výběru vhodné trasy.

Za první republiky výrazně přibýlo turistických tras, na jejichž vzniku se aktivně podílel Klub československých turistů. Členové klubu se dobrovolně zapojovali do tvorby turistických značek a informačních tabulí nejenom na českém a moravském území, ale také na Slovensku. Základními cíli klubu byla ochrana přírodních památek, aktivní pohyb a péče o zdraví a rozšíření větší informovanosti o trasách v zemi. První republika byla mnohonárodnostní stát, o turistiku se zajímali Češi, Slováci i Němci. Důkazem toho byla uzavřená dohoda mezi československým spolkem a německými spolky o informačních tabulích, které obsahovaly informace v obou jazycích (srov. KÁRNÍK 2003: 542).

Oblíbenost trávit volný čas na letních bytech za první republiky dala základ současnému chalupaření a chataření. Lidé v dnešní době preferují přírodu, neporušené životní prostředí a odpočívají ve svých nebo pronajatých rekreačních obydlích. Pokud mají více volného času o víkendech nebo dovolené, chata či chalupa jim umožňuje alespoň na určitou dobu změnit svůj životní styl a zvolnit své pracovní tempo (srov. VÁGNER 2003: 99).

Oblíbenost letních bytů se začala projevovat v českých zemích již koncem 19. století. Za první republiky lidé měli více volného času než dříve, a proto víkendy a dovolené

často trávili na těchto bytech. Nejdříve se tento trend týkal vyšší společenské vrstvy, poté se rozšířil i do ostatních nižších vrstev. Lidé měli více financí a pobyt na letních bytech si mohli dovolit. Zároveň se zvyšovala i jejich životní úroveň a životní podmínky. V letech 1921-1923 se pobyt na letních bytech stával žádaným trendem. Dokonce i módní časopisy pravidelně informovaly na svých stránkách, jak má vypadat oblečení pro volný čas (srov. YVONA 1922: 4).

Na prožívání volného času se aktivně podílely také organizace skautingu a trampingu, které svým členům pomáhaly uniknout před civilizací a dávaly jim podnět poznat něco nového. Mezi oběma skupinami existovaly určité odlišnosti. Skauting je popisován jako dobrovolné a nepolitické výchovné hnutí, které nabízí mladým lidem nový životní styl. Snaží se je připravit na plnohodnotný život a rozvíjí jejich osobnost a mravní hodnoty jako jsou čestnost, zásadovost, pravdomluvnost či dobré mravy. Podporuje jejich snahu žít v souladu s přírodou a zároveň respektovat její zákony. V současnosti má skautské hnutí přes 40 milionů členů, kteří žijí v 216 zemí. Členové jsou různého věku i vyznání a vykonávají prospěšné aktivity pro společnost ⁽⁰²⁾.

O rozvoj českého skautingu za první republiky se zasloužil Antonín Benjamin Svojsík, který byl zastáncem demokratických myšlenek a snažil se je propojit s chodem organizace. Skauting byl složen z více proudů, které vyznávaly různá politická smýšlení. Nejpočetnější základnu měl svaz Junáků-skautů Československé republiky. Skauti zejména zdůrazňovali pozitivní vztah k přírodě a udržování její čistoty, dále si zakládali na pravdomluvnosti, čestnosti a oddanosti. Jejich znakem se stala lilie, která byla doplněna o střelku kompasu a Alšovou hlavou Psohlavců (srov. KÁRNÍK 2003: 546).

Tramping se liší od skautingu zejména jiným smýšlením svých členů. Trampové toužili po volnosti, trampských aktivitách, přátelství a vzájemné důvěře, které naplňovali v malých členských skupinách. Rovněž vyhledávali dobrodružství a vyznávali westernovou módu, například výstřední klobouky, vysoké boty nebo kožešínové vesty. Trampové jsou známí, že putují přírodou ve všech ročních obdobích. Přespávají pod širou oblohou nebo ve stanech a k přežití jim stačí pouze základní vybavení, které nosí s sebou. Jejich cílem je poznat svět a kulturní hodnoty venkova. Rádi se sami rozhodují, mluví trampským slangem a často vyhledávají samotu. V dnešní době je tramping stále populární, i když v menší míře než za první republiky. Trampové jsou většinou majitelé srubů, chalup či chat, které zvelebují a tráví zde většinu volného času. Druhá skupina trampů nevlastní nemovitosti. Jsou to samotáři, kteří cestují s nejnужnějším vybavením a preferují turisticky neznámá místa (srov. VINKLÁT 2004: 181).

Za první republiky stoupala obliba trampingu. Zpočátku byl tramping považován za aktivitu mládeže z chudších poměrů. Ve 20. a 30. letech se tramping rozšířil do středních a vyšších vrstev, pro které se stal módním trendem. Příznivci trampingu začali zakládat tábořiště a později stavět jednoduché chaty s minimálním vybavením. Po vypuknutí hospodářské krize v roce 1929 mnozí nezaměstnaní trampové žili v osadním kempu většinu roku. Je důležité si uvědomit, že toto hnutí procházelo a stále prochází kontinuálním vývojem. Jeho průběh je formován charakterem jednotlivých časových úseků a období a kontext trampingu se může lišit v závislosti na historických podmínkách (srov. WAIC, KÖSSL 1992: 30).

Volný čas je nedílně spojen i s lázeňskými službami, které pečují o lidské tělo i mysl. Lázeňství nám v dnešní době přináší mnohé benefity. Klienti, kteří využívají tyto služby, mohou relaxovat a konzultovat své zdravotní problémy s odbornými lékaři. Během těchto pobytů se spolu setkávají pacienti, kteří mají podobné zdravotní problémy a společně je mohou sdílet a zmírnit tak pocit vlastního osamocení. Zároveň poznávají nová místa a prostředí. Tím tato sféra významně přispívá k rozvoji cestovního ruchu. Finanční hledisko již nehraje tak zásadní význam a lázeňské nabídky v současné době může využívat mnohem více obyvatel (srov. JAKUBÍKOVÁ, 2019: 32).

První republika se také stala zlatou érou československého lázeňství. Léčebné a relaxační služby začaly nabízet nové progresivní léčebné postupy a procedury a klienti se více začali zajímat o svůj zdravotní stav a celkovou kondici. Návštěvníci si s lázeňstvím oprávněně spojovali mnohé kulturní a společenské události, jimiž naplňovali svůj volný čas mimo léčebné procedury. Tyto aktivity se konaly především na kolonádě, v kavárnách, divadlech, galeriích a lázeňských parcích. Důležitým hlediskem zvyšujícího se počtu lázeňských klientů, byla činnost orgánů pro řízení lázeňství, které se částečně podílely na úhradě pobytu. Na veškerý pobyt, stravování a méně nákladné služby tak mohlo dosáhnout i chudší obyvatelstvo. Cílem zřízení lázní bylo uspokojení zdravotní potřeby klienta a získání zisku pro majitele lázní (srov. BUDINSKÁ, ZERJATKE, 2006: 58-59).

Posledním tématem, které bych chtěla zmínit, jsou tělovýchovné organizace. Tyto spolky prezentovaly zdravý kult těla, který zdůrazňoval jeho sílu a krásu. Nejednalo se o nové myšlenky, pěstění a zdravé tělo bylo prioritou již v době antiky, i když jen pro určitou společenskou vrstvu. Vyvrcholením činnosti bylo pořádání celorepublikových sletů, kde cvičenci předváděli propracované sestavy. Nejvýznamnějšími organizacemi za první republiky byly spolek Československé obce sokolské a Československý orel. Tyto organizace a několik dalších zmiňuji v předchozí kapitole. Tyto tělovýchovné spolky kladly důraz na společenské a politické hodnoty. Spolek Sokol zdůrazňoval bratrství,

statečnost, kázeň, mravnost, svobodu, vytrvalost a lásku k vlasti. Zakladatelé podporovali myšlenku demokracie a antického ideálu kalokagathie, neboli ideál harmonické vyváženosti tělesné a duševní krásy, dobroty, statečnosti a ctnosti. Sokolská vystoupení popularizovalo kult lidského těla a tělesný a duševní rozvoj (srov. SAK, 2012: 83-86.) Prioritou organizace Orel bylo zdůraznění zejména náboženského hlediska. Základními hodnotami byla výchova k lásce k Bohu, vlasti a národu. Hlavním cílem se stala výchova k vlastenectví, obraně a lásce k vlasti. Orlové kladli důraz na rodinu a snažili se pomáhat potřebným. Členové vyznávali kulturně náboženskou výchovu a tělocvik považovali za prostředek pro naplnění daného cíle. Důležitými úkoly organizace byla propagace katolické církve, rozvíjení náboženské výchovy a víry, jejichž prostřednictvím český národ mohl v budoucnosti vychovat statečné, duchovní a podnikavé katolíky. Organizace nerozlišovala své příslušníky na stavy a třídy a podporovala je při bratrském soužití, a proto si všichni měli být rovni (srov. ČESKOSLOVENSKÝ OREL 1931: 5).

Témata mé bakalářské práce poukazují na dynamický vývoj a rozmanitost prožívání volného času v období první republiky. Vznik nového československého státu v roce 1918 znamenal velikou změnu v celé tehdejší společnosti. Volný čas přestává být výsadou urozených a bohatých lidí. Příznivý rozvoj ekonomiky a postupné zvyšování životní úrovně způsobil, že komodita volného času je dostupná pro mnohem větší počet obyvatel země. Ti stále ochotněji využívají všechny nabízené možnosti trávení volného času a přizpůsobují jim svůj životní styl.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem čerpala inspiraci a poznatky z mnoha zdrojů, ale nejvíce informací jsem využila z publikací *České země v éře První republiky (1918-1938)* od Zdeňka Kárníka, *Český tramping 1918-1945* od J. Kossla a M. Waice, *Kapitoly z dějin lázeňství* od J. Budinské a P. Zerjatkeho a *Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Českoslovenka* od M. Waice.

Již v úvodu jsem zmiňovala cíle své bakalářské práce, která představuje vybrané obsahy volného času za první republiky. Zaměřuje se zejména na jeho různé podoby se vztahem k tělu a k přírodě. Témata jsem řadila tak, abych ukázala konkrétní prožívání volného času v první republice. Hlavní kapitoly, které volný čas tematizují, se nazývají Volný čas, který nám dává možnost dobývat nové prostory a světy, Volný čas jako útek před civilizací a Volný čas jako místo a péče o tělo. Témata a podkapitoly spolu úzce souvisejí, popisují projevy volného času v první republice.

Domnívám se, že se mi podařilo splnit cíle své bakalářské práce. Informace z oblasti kulturních dějin mi pomohly získat ucelenější pohled na projevy volného času za první republiky. Vhodným příkladem je pobyt na letních bytech. Lidé tuto volnočasovou aktivitu chápali jako odlišnou formu trávení volného času. Jedním z důvodů bylo přemístění domácnosti do jiného prostředí, které umožňovalo trávit víkendy a dovolené v čisté přírodě a zdravém životním prostředí, což rušná průmyslová města neumožňovala. S pobytem v přírodě souvisela také turistika, která byla podporována Klubem československých turistů, kteří se zároveň aktivně podíleli na značkování tras. Díky této činnosti patřily turistické trasy v Československu k nejpropracovanějším a nejlépe značeným pěším cestám v Evropě. Další činností klubu byla ochrana přírody a kulturních památek.

Dalším konkrétním příkladem trávení volného času bylo lázeňství a lázeňské služby. Léčebné procedury si zpočátku dopřávali pouze příslušníci vyšší bohaté společnosti. S příznivým ekonomickým rozvojem země si i chudší vrstvy společnosti mohly dovolit lázeňské pobyty, které byly částečně hrazené pojišťovnamí. Zdravotní osvěta a informovanost byly stále častější a naléhavější, a proto se lidé více začali zajímat o svá těla a pečovali o vlastní zdraví. S rozvojem lékařství a lázeňství se zlepšovaly léčebné postupy a metody. Pobyty v lázních zároveň posilovaly mezilidské vztahy.

Jako poslední příklad bych zmínila tramping. Za první republiky byl velice populární, příznivci trampingu s oblibou pobývali v přírodě, prosazovali přírodní životní styl, jehož nedílnou součástí byly pevné přátelské vztahy a pocit osobní volnosti

a dobrodružství. Trampské výpravy umožňovala také dostupná síť komunikací, zejména železnice. Lidé mohli změnit prostředí v kratším časovém úseku.

Na základě uvedených informací v bakalářské práci je možné konstatovat, že v Československu 20. a 30. let 20. století došlo k velké změně životního stylu mnohých obyvatel. Lidský život neprobíhal jen ve spojení zaměstnání-péče a starost o rodinu. Příjemné a rozmanité trávení volného času se stalo důležitým fenoménem v životě obyvatel první republiky.

Seznam literatury

BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006. ISBN 80-85321-43-2.

BURIAN, Michal. *Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918 až 1938*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2217-0.

BURIÁNEK, František. *Česká literatura od 90. let XIX. století do r. 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. Signatura: I 083212.

BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* Praha: Dokořán, 2011. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-302-8.

BURKE, Petr. *Variety kulturních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. ISBN 80-7325-081-0.

DĚDINA, Jiří. *Management, organizování a ekonomika lázeňství-vybrané kapitoly*. Praha: Vysoká škola cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství, 2004. ISBN 80-86592-01-4.

DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-123-6.

DVOŘÁK, Roman. *Organizace a právo*. Praha: Junák-svaz skautů a skautek ČR, 1999. Vůdcovská zkouška. ISBN 80-86109-30-5.

FAZIK, Alexander a Jan ŠTEMBERK, ed. *Aktuální problémy volného času a cestovního ruchu*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov ve spolupráci s katedrou společenských věd Vysoké školy obchodní v Praze, 2013. ISBN 978-80-7415-076-0.

GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6.

GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-246-1027-2.

GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Turistika: turistický katechismus*. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-86223-99-x.

HARNA, Josef. *První československá republika-Pokus o demokracii ve střední Evropě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-25763-1.

HAVLÍČEK, Věnceslav. *SOKOLSTVO jeho myšlenka, organisace a vývoj*. Praha: nakladatelství Československé obce sokolské, 1948.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHYTIL, Alois. *Slovensko. Jeho síť železniční, její připojení k zemím českým, ochrana pohraničí: několik námětů o nejbližších úkolech našich na Slovensku*. Praha: nákl.vl., 1918. Signatura: RF A 002475.

IGGERS, Georg G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-504-8.

JAKUBÍKOVÁ, Dagmar, Eliška VILDOVÁ, Petr JANEČEK a Jan TLUČHOŘ. *Lázeňství: management a marketing*. Praha: Grada Publishing, 2019. Expert (Grada). ISBN 978-80-271-2461-9.

KALOUS, Jan a František KOLÁŘ, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-87912-38-6.

KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti-čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KÖSSL, Jiří, Jan ŠTUMBAUER a Marek WAIC. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1566-0.

KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 80-72-03-6-12-2.

KVAČEK, Robert. *Československý rok 1938*. Praha [i.e. Česká Kamenice]: Polák Jaroslav-POLART, 2011. ISBN 978-80-87286-11-1.

- LADA, Josef, *Kronika mého života*. Praha: Slunovrat, 1986. ISBN 22-005-86.
- LOUKA, Oto. *Základy turistiky a sportů v přírodě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. ISBN 978-80-7414-302-1.
- MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-179-8.
- MAREK, Jaroslav. *Česká moderní kultura*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0674-3.
- MATOUŠEK, Václav. *Čechy krásné, Čechy mé: proměny krajiny Čech v době industriální*. Praha: Krigl, c2010. ISBN 978-80-86912-36-3.
- MÜLLER, Karel B. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. V Praze: Triton, 2002. Filosofická setkávání. ISBN 807254232x.
- NOVÁK, Pavel. *Dějiny hmotné kultury a každodennosti českého venkova devatenáctého a první poloviny dvacátého století*. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha, 2007. ISBN 978-80-86874-06-7.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny kultury*. Praha: Mercur, 1982. Signatura: 54 H 423497.
- SAK, Robert. *Miroslav Tyrš: sokol, myslitel, výtvarný kritik*. Praha: Vyšehrad, 2012. Velké postavy českých dějin. ISBN 978-80-7429-239-2.
- Školení a vzdělávání pracovníků v cestovním ruchu*. Praha: Mag Consulting, 2006.
- ŠPIČKOVÁ, Barbora. *Kategorie času v sociologické teorii*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Katedra sociologie. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Šubrt, CSc.
- ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*. PF JU, České Budějovice. 1990.
- VÁGNER, Jiří. *První nebo druhé bydlení? Druhé bydlení jako významná složka životního stylu*. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M.: *Geografie na cestách poznání*. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka. KSGRR, PřF, Praha.

VEJVAR, Stanislav. *Dějiny výchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909-1948*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin. Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Čechurová, PhD.

VINKLÁT, Pavel D. *Kronika trampingu v Jizerských horách 1934-2004*. Liberec: Knihy 555, 2004. ISBN 80-86660-09-5.

VYSTOUPIL, Jiří. *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2006. ISBN 80-239-7256-1.

WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever: [150 let Sokola*. Praha: Agentura Leman, 2012. ISBN 978-80-260-1625-0.

WAIC, Marek a KÖSSL Jan. *Český trampig 1918-1945*. Praha, Liberec: Práh, Ruch, 1992. ISBN 80-900835-7-9.

WAIC, Marek. *Češi a Němci ve světě tělovýchovy a sportu: Die Deutschen und Tschechen in der Welt des Turnens und des Sports*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0768-9.

WAIC, Marek, ed. *Německé tělovýchovné a sportovní spolky v českých zemích a Československu: Deutsche Turn-und Sportvereine in den tschechischen Ländern und in der Tschechoslowakei*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1489-2.

WAIC, Marek. *Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2016. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). ISBN 978-80-88018-06-3.

WALDAUF, Jan. *Sokol: malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-67-7.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-055-9.

Tištěné prameny

Archiv Národní galerie Praha, fond Antonín Matějček, AA 3571/I. 1 a, inv. č. 235-254

Československý Orel (program, dějiny, statistika). (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého.

Hynek, D. (1923). *Dějiny Orelstva*.

Marek, P. a kol.: *Jan Šrámek a jeho doba*. CKD Brno 2011

Móda. Nedělní zábavná příloha Národní politiky. *YVONA*. 1922, č. 186, s. 4.

Ranní vydání. *Národní politika*, 1922, č. 151, s. 12.

Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897-1921. (1922). Hradec Králové: Osvětový sbor Brynychovy župy. Západní Morava: vlastivědný sborník roč. IV. (2000).

Internetové zdroje

(01) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Cestovní ruch v historických souvislostech* [online]. 2021 [cit.15.02.2021] Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/20541253/1804110620_21.pdf/c2e94604-287b-45ea-8d98-c0bc22201d73?version=1.0>

(02) JUNÁK-ČESKÝ SKAUT. *Historie a současnost skautingu* [online]. 2021 [cit.15.02.2021]. Dostupné z <<http://hostinne.skauting.cz/skauting/historie-soucasnost-skautingu>>

(03) OREL. *Křesťanská sportovní organizace* [online]. 2021 [cit.15.02.2021]. Dostupné z <http://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce>

(04) SOKOL. *Česká obec sokolská* [online]. 2021 [cit.15.02.2021]. Dostupné z <<https://www.sokol.eu/>>

(05) UNWTO. *World Tourism Barometer* [online]. 2021 [cit.15.02.2021]. Dostupné z <<https://www.unwto.org/>>

Seznam zkratk

ČEDOK	- Československá dopravní kancelář
ČOS	- Československá obec sokolská
ČSR	- Československá republika
DTJ	- Dělnická tělovýchovná jednota
DTV	- Deutscher Turnverband
KČST	- Klub československých turistů
SSSR	- Svaz sovětských socialistických republik

Abstrakt

Thonová, Z. *Volný čas za první republiky pohledem kulturních dějin*. Český Krumlov 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce A. Dudová.

Klíčová slova: kulturní dějiny, volný čas, životní styl, první republika, cestování, letní byty, turistika, tramping, skauting, lázeňství, tělovýchovné organizace

Bakalářská práce se věnuje problematice volného času za první Československé republiky, tedy ve 20. a 30. letech 20. století. Využívá přístupů a poznatků kulturních dějin. Ve své úvodní části podává přehled a vymezení základních termínů, od pojmu volného času až po pojem kulturních dějin. Cílem práce je představit a popsat vybrané obsahy volného času za první republiky, zejména související s pobytem v přírodě a péčí o lidské tělo. V jednotlivých kapitolách jsou zpracována následující témata: cestování, turistika, skauting, tramping, letní byty, lázeňství a tělovýchovné organizace.

Abstract

Leisure time during the first republic from the point of view of cultural history

Keywords: cultural history, leisure time, lifestyle, The first republic, travelling, summer apartments, tourism, tramping, scouting, spa, sport organizations

This bachelor's thesis deals with the issue of leisure time during the first Czechoslovak republic, in the 1920s and 1930s. It is based on approaches and knowledge of cultural history. In its introductory part, it provides an overview of basic terms, from the concept of leisure time to the concept of cultural history. The main goal of this work is to show and describe given contents of a free time during the first republic, especially related to the stay in nature and care of a human body. The following chapters cover these topics: travelling, tourism, scouting, tramping, summer apartments, spas and sport organizations.